

Музично-Літературний Журнал
Bandura
Бандура

Year 16

ЛИПЕНЬ — 1996 — JULY

Number 57-58

ЖОВТЕНЬ — 1996 — OCTOBER

"БАНДУРА"

КВАРТАЛЬНИК

Видає Школа Кобзарського Мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Віктор Мішалов, д-р І. Соневицький, д-р Тамара Булат, проф.
Дарія Каранович-Гординська, Роман Савицький, композитор Юрій
Олійник, д-р І. Маглай (Туб), Валентина Родак.
Англомовна: Ліда Чорна, Петро Матіяшек.
Головний редактор: Микола Чорний-Досінчук.

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Статті, підписані авторами не обов'язково висловлюють погляди чи становище Редакції. Передрук дозволений за поданням джерела.

ВСІ МАТЕРІАЛИ ДО РЕДАКЦІЇ
ПРОСИМО СЛАТИ НА АДРЕСУ:

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432

Графічне оформлення: В. Пачовський

"BANDURA"

A Quarterly Magazine Published
by the New York School of Bandura

The Publisher reserves the right to edit all submitted materials. Submitted articles, signed by the author, do not necessarily reflect the official views of the "Bandura".

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Америка:

Річна передплата — 15.00 дол.

Поодинокі число — 7.00 дол.

Канада — 17.00 дол.

Інші країни — 17.00 дол.

Поодинокі число — 8.50 дол.

SUBSCRIPTION PRICE LIST

U.S.:

Annually — 15.00 дол.

Per issue — 7.50 дол.

All other countries:

Annually — 17.00 дол.

Per issue — 8.50 дол.

ЧИТАЙТЕ — РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ПРИСІДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

для

ЖУРНАЛУ

„БАНДУРА“

ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ

журналу

„БАНДУРА“

залежить тільки від Вас!

Subscription in U.S. Dollars only.

The Bandura Magazine is an important
Journal devoted to Ukrainian folk music.
Urge your friends to subscribe today!

The Bandura Magazine cannot be
published without your support

МОНТЕАТР БАНДУРИСТА КРУЧІ-ЛУКОВЕЦЬКОГО (19.12.1901 — 13.04.1986)

КОБЗАРСЬКА БІОГРАФІЯ

Круча Луковець.

Василь Никифорович Луковецький народився 19 грудня 1901 р. в селі Косоржа Щигровського району Курської області. Згідно з свідоцтвом про народження, його батько Никифор Леонтійович був українцем, мати — росіянка.

Батько працював майстром по бурінню колодязів, мати була домогосподаркою. В сім'ї було ще два сини: Іван, який загинув у громадянську війну і Петро, якого німці розстріляли в 1941 році, прийнявши за партизана. Обидва брати Василя були теж музично обдарованими, мали гарні голоси і добре співали. Вважається, що всі три хлопці успадкували музичне обдарування, насамперед, від своєї неньки, яка маючи багатий голос, була співачкою на всю округу і знала безліч українських народних пісень.

В залізничному клубі існувала самодіяльна капела бандуристів, якою керував прекрасний педагог, організатор і громадсько-культурний діяч Хмара Аднрій Хомич. Тут і відбулась його перша зустріч з бандурою, з якою він не розлучався до кінця своїх днів. Вдень він — на роботі, а вечорами та у вихідні дні систематично і наполегливо працює над удосконаленнями технічної й виконавської майстерності. Він шліфує її не лише вдома та на репетиціях самодіяльної капели, а й на багаточисленних концертних виступах. Багаті природні музичні дані, велика любов до музики, "особливо до бандури", як згадує його дружина Тетяна Миколаївна, а також систематична і наполеглива праця дали свої позитивні наслідки. З самодіяльної капели Василь переходить на роботу в Дніпропетровську держфілармонію на посаду артиста-бандуриста. Це відбулось десь через рік після його переїзду в місто на Дніпрі. (Він виступає і в складі філармонійного ансамблю бандуристів.) Про роботу Василя Никифоровича в Дніпропетровській держфілармонії, на жаль, не збереглося ніяких документів. "З його розмов, — пише дружина в листі від 27.XI.87 року, — знаю, що він об'їздив всю Чернігівську, Сумську і Полтавську області... Був у Ніжині, Житомирі, Черкасах, Кременчуку...". Ці скупі дані свідчать, що ансамбль обслуговував не лише дніпропетровщину, а й гастролював у інших областях України. Це стверджує й збережена московська афіша від 21.03.1933 року, де повідомляється, що бандуристи "подорожують по СРСР (Україна, Крим, Кавказ та РРФСР). (До речі, афіша надрукована українською мовою.)

Крім держфілармонії, Василь "працює ще в капелі бандуристів Дніпропетровського Радіоцентру, як разовик...". До речі, автор цих рядків, десь в 1931 році, ще в дошкільному віці теж був на концертах ансамблю обласної філармонії в селі. Перше Травня Апостолівського району. Слухав бандуристів уперше в житті. Артистів було, чоловіків і жінок, десь 12-14 осіб. Ще й зараз перед очима мають малинові шаравари і звучать у вухах жартівливі пісні: "У сусіда хата біла", "Ой ти знав нащо брав", "А мій милий захворів". Зустріч з бандуристами була бурхлива і запам'яталась назавжди. Коли в 1965 році я бачився з Василем, то й гадки не мав, що я вже з ним зустрічався, і що та зустріч заронила любов до бандури і народної пісні на все життя! В Дніпропетровську Василь Никифорович працює до 10 липня 1932 року (довідка від 13.04.1949 р.).

З України Василь Круча-Луковицький виїжджає в Москву у складі чоловічого тріо бандуристів. В складі тріо були Дизенко Василь Павлович 1907 року народження, освіта вища, псевдонім "Явір", та Литвиненко Олександр С. 1909 року народження, псевдонім "Тополь".

Природно, не може не постати питання: "Чому Василь виїхав з України?". Дружина пише: "Між іншим, я сама зацікавилась і якось запитала його, чому він поїхав до Росії? Адже хто там може оцінити всю чарівність української пісні, не знаючи мови? І він мені відповів": "Український народ живе повсюди, і якби не ми, то де б вони почули близьку їх серцю українську пісню?". "І це йому приносило величезне задоволення. Не пам'ятаю вже, де він виступав, та якось після концерту підійшли до

нього чоловік і жінка. І як вони йому дякували за ту насолоду, якої він надав їм своїми піснями. Жінка обняла його, і в очах у неї стояли сльози”.

За ці десять років він перебуває не лише в Москві та Московській області. Двічі виїжджає на довготривалі гастролі в Кримську та Рязанську обласні держфілармонії, та гастролує і в інших областях Російської Федерації: Архангельській, Володимирській, Горьківській, Іванівській, а також Курській, Ростовській та, очевидно, і в інших. Так, наприклад, в довідці від 23.XII.1934 під рубрикою ”Звідки прибув на дане підприємство?” — значиться: ”Из Костромы”. Про його виступи у складі вищезгаданого тріо бандуристів збереглось багато документальних свідчень. В одній з афіш з портретами бандуристів, виданій Мособлполіграфією для клубу Старо-Павлівської фабрики 21 березня 1933 року, значиться: ”Єдиний етнографічний Український Концерт кобзарів-бандуристів, що подорожують по СРСР (Україна, Крим, Кавказ та РРФСР). Виконання під акомпаньямент Українських народних інструментів пісень: революційних, сучасних, історичних, козацьких, народних та гумористичних. У репертуарі твори композиторів: Богуславського, Козацького, Ревуцького, Стеценка, Леонтовича, Лисенка та інших.

1937 р. ”Московське обласне концертне бюро засвідчує, що тов. Луковецький-Круча В. Н. дійсно працює в концертній бригаді...” іменується він в документах ”артистом солістом-бандуристом”.

Василь Никифорович виступає в концертах і як соліст-бандурист. Так, наприклад, протягом місяця в 1937 році він гастролує по районах Московської області від Концертного бюро Московського обласного управління по справах Мистецтва в складі концертної бригади. Показово, що виступ бандуриста припадає на фінал концерту. Виконується п’ять українських народних пісень: ”Сонце низенько”, ”Черевички”, ”Кисіль”, ”Явтух”, ”Згадай, моя мила” (народний романс).

Після повернення до Москви з Рязанської обласної держфілармонії, де бандурист попрацював майже рік, він поступає в господарсько розрахунковий театр Комедії й естради при відділі Московського обласного управління у справах мистецтва. Після детального аналізу численних документів періоду 1941-42 років можна без перебільшення констатувати, що в цей час Василь Круча як бандурист-виконавець досяг найвищих вершин своєї творчості. Хоч процес самовдосконалення його, як митця, тривав постійно на протязі всієї його концертної діяльності, понад сорок років, проте цей період, в силу своєї специфіки (війна!), вимагав напруження всіх творчих сил і максимальної віддачі. Саме тепер його мистецтво викристалізовується в Монотеатр! У великій мірі цьому сприяло й артистичне оточення в Ансамблі Комедії і естради. В ньому були засереджені видатні акторські сили, спілкування з якими позитивно впливало на формування Василя Никифоровича як артистичної особистості. Якщо в попередні роки він виступає на сцені переважно в складі ансамблю бандуристів, то тепер він як актор-бандурист опановує сценою сам. Тут сформувався і утвердив себе як самобутнє кобзарське явище той Василь Круча, якого знав і любив його глядач, таким він залишився до кінця своєї творчої

біографії.

Сама природа кобзарського мистецтва багатогранна! Бандурист — це інструменталіст, співак і актор, причому актор у різних амплуа. Кручі вдалились твори різних жанрів, але найбільшого впливу на слухача він досягає у виконанні українських народних жартівливих пісень. Про такий репертуар навіть повідомляють окремі афіші: "Василь Круча. Українські народні жартівливі пісні", "В. Круча. (Українські народні та жартівливі пісні)". Афіші незмінно з портретом виконавця з бандурою в українському костюмі. В цьому пляні є показовою й афіша Вінницької держфілармонії розміром 85х118 см, на якій розміщено увесь ансамбль з десяти виконавців, окремо їх портрети, а Василь Никифорович — на увесь зріст, з притоманною йому чарівною, з лукавинкою усмішкою. Але гумор — це лише одна з деталей його універсального таланту. Універсалізм свого мистецтва він черпав з найрізноманітніших джерел. Наприклад, в одному з його альбомів вклеєний його рукою фотостюд Б. Мінделя "Дума", на якому портретовано видатного кобзаря й педагога Володимира Кабачка. Автор зафіксував кобзаря в натхненній позі з бородою, яка є одним з неабияких компонентів художньої виразності. Ця, на перший погляд, звичайна деталь, не проходить повз спостережливого ока митця. На одній з афіш сорокових років "Бандурист Василь Круча" ми бачимо його фото на повний зріст з... бородою, і, до речі, борода надзвичайно пасувала бандуристу: волосся на голові чорне-чорне, як вороне крило, а борода широка, розкішна, з сивиною, особливо імпонувала Кручі при виконанні історичних і козацьких пісень. Один вид барда асоціювався з історією.

Про рівень мистецтва Кручі періоду війни можна судити вже по тому, що його Бандура стала зброєю могутнішою від автомата. (Розпочав службу в армії рядовим воїном — закінчив у чині сержанта.)

І в цей грізний час він продовжує працювати в госпразрахунковому ансамблі Комедії та Естради артистом-бандуристом.

1942 р. Василь мобілізується в Червону Армію і направляється в м. Можгу Удмуртської АРСР у 81 стрілецьку дивізію, 38 запасний полк. Прибуває сюди 5 вересня 1942 року, де служить як бандурист-соліст до жовтня 1943 року. В листопаді 1943 року з маршевої роти, яка прибула на фронт, зараховується в Ансамбль пісні і танцю Політвідділу 61 Армії Білоруського фронту.

Перший виступ бандуриста Кручі в місті Можга відбувся в Будинку культури, який обслуговував і особовий склад запасного полку. Свою першу концертну програму Василь закінчив однією з улюблених народних пісень-романсів "Згадай, моя мила". Пісня справила величезне враження. Були розчулені не лише сердобольні солдатки, а й бувалі воїни. "Всі слухали й плакали", — згадує його дружина Тетяна Миколаївна. При клубі він живе і працює як актор-бандурист.

Про Можгський період діяльності Кручі написав короткі спогади його товариш по службі, актор Івановського облдрамтеатру Йосип Пругер: "Це була вже не молода людина з ясними голубими очима, які світились добротою і ласкою. Усмішка була такою, що привабила мене до нього

зразу і назавжди (між іншим і всіх, хто з ним спілкувався). Мені здавалося, якби йому відпустити вуса, то він міг би зійти з полотна Репіна "Запорожці пишуть листа турецькому султану".

За плечима в нього висіла бандура, з якою він ніколи не розлучався.

Василь Круча блискуче володів бандурою, володів красивим, м'яким баритонем, користувався незмінним успіхом в солдатів і офіцерів. Я намагався не пропустити жодного його виступу, а його пісні "Сонце низенько", "Взяв би я бандуру" до цих пір живі в моїй пам'яті.

Безперечно, Круча був митцем високого класу. Але успіх не приходив сам по собі. Однією характерною рисою бандуриста була і його невситима працездатність. Навіть тут, на фронті, він завжди знаходив час для удосконалення своєї майстерності. Продовжував розширювати репертуар, поглиблювати інтерпретацію багаторазово виконуваних творів. До деталей продумував і відшліфовував драматургійну концепцію кожного твору, постійно включає елементи імпровізації.

Виконувана на біс одна й та ж пісня ніколи дослівно не повторювала попередньої інтерпретації. Круча зачаровував не лише високопрофесійною (універсальною) майстерністю, а й неповторністю. Володіючи природним даром перевтілення, елементами високого артистизму, та властивого українській природі народного гумору, Василь на сцені був справжнім монотеатром.

Його буквально не відпускали зі сцени, а він, в свою чергу, ніколи не відмовлявся виконувати твори на біс. Здавалось, що його репертуар, його мистецтво безмежне в своїй красі й неповторності.

Не випадково часто в програмах концертів його вихід на сцену був фінальним. І виступи перед воїнами користувались успіхом і мали величезне патріотично-виховне значення. А виступи за межами України символізували саму Україну! Вдячність воїнів за подароване ним мистецтво була безмежною. Йому аплодували стоячи, влаштовували бурхливі овації і ладні були носити його на руках. Зустріч з мистецтвом Кручі сприймається як зустріч з живою Україною, прекрасною, далекою і близькою, овіяною романтикою минулого і героїкою сучасності і нерідко ця зустріч, після якої воїн ішов на ратний подвиг, була для нього останньою.

В цьому й полягало величезне значення мистецтва Кручі, яким він щедро, віддано до самопожертви ділився з світом майже до останніх днів!

І уже в післявоєнні роки село варувало: "Круча приїхав! Круча приїхав!!!". І всі, — старе й мале, — валом валили на його концерти.

Про рівень таланту Кручі, про невідворотний вплив його мистецтва на аудиторію свідчать не лише сучасники та документи, серед яких бойові нагороди, подяки командування, грамоти й дипломи, а й той факт, що його залишили в театрі під час війни.

Документів і свідчень про форми виступів кобзаря Василя Кручі на фронтах Великої Вітчизняної війни не збереглось. Можна лише здогадуватися, що його вихід на сцену був променем сонця з рідного краю!

Повернувшись з війни, він активно включається в культурно-мистецьке життя України.

В лютому 1946 року формується чоловічий квартет бандуристів.

За час з 1946 до 1949 року Круча працює і в Узбецькій та Таджикиській держфілармоніях, в Красноярському краї, в Сибіру. А взагалі, за висловом самого Василя, він об'їздив з бандурою майже увесь Радянський Союз, а також побував і в країнах Західної Європи...

В місто Вінницю Василь Никифорович переїжджає в 1949 році і влаштовується у Вінницьку обласну держфілармонію солістом-бандуристом. Тут він організовує чоловічий ансамбль бандуристів з 10 артистів і становиться його керівником. (Збереглась велика афіша від 20.XI.1956 року розміром 85x118 см з фотографією всього ансамблю і портретами окремих бандуристів: "Вінницька державна обласна філармонія. Гастролі ансамблю бандуристів. У програмі: українські народні пісні.

Концертував ансамбль переважно в межах області. Але десь в 1950 році до Василя Никифоровича приїхали з дніпропетровщини бандуристи Ткаченко Афанасій Павлович, Дезенко Василь Павлович, Пилипенко Семен Івановч і попросили його взяти участь в гастрольній поїздці по Ровенській області. Він погодився. Василь Никифорович, виходячи з величезного досвіду концертної діяльності, будує програму концертів, враховуючи можливості кожного артиста. Ткаченко А. П., наприклад, не мав сильного голосу, але відзначавсь витонченою музикальністю і володів тонкощами акторської гри. Йому поручались переважно сольні номери та участь у дует з С. І. Пилипенком, досвідченим музикантом, який багато гастролював і мав бездоганний сценічний досвід. Виконували вони "Ой, попливи, утко", "За окном черемуха колишиться" та інші. Концертна програма починалась зі вступу. Це була "Привітальна" П. Побережного (1959 р.), яку читав сам Василь Никифорович:

Добрий день, товариші,
Наш привіт вам від душі.
Я привіз до вас бригаду
Веселити всю громаду.

Ми вам вірші прочитаєм,
Ми вам пісні проспіваєм
Переможцям у змаганні
Свій присвячуем концерт...

В процесі програми він успішно деклямував жартівливі твори і був душею квартету, його цементуючою ланкою. Програму ансамблю складали два відділення, які з найбільшим успіхом приймались в обласному центрі, де було багато інтелігенції.

Вінницький період його артистичної діяльності був також гранично насиченим й плодотворним... Двадцять днів ансамбль був на гастролях по області, десять днів — на відпочинку. У Вінниці кобзар відзначає своє 60-річчя від дня народження та 40 років творчої праці. Про ювілей один з артистів філармонії С: Гриценко, зокрема, пише: "Мабуть, немає на Вінниччині такого клубу, де б не побував з концертом Василь Никифорович Круча-Луковецький — артист Вінницької обласної філармонії. Вже сорок

років він грає на бандурі і співає. Та ще й як співає! І не випадково — у яке б село не приїхала бригада бандуристів, колгоспники обов'язково запитують: "А Василь Круча приїхав?". Це свідчить про популярність артиста, його визнання серед простих слухачів, любителів народної музики" ("Ювілей співця-бандуриста", "Вінницька правда", 1961 рік). (Примітка: Круча почав учитись грати на бандурі в 1925 році в місті на Дніпрі у Хмари А. Х. (1925-1961).)

У вінницький період життя й діяльності Василя Никифоровича розкрилась ще одна грань обдарування — режисерська. Готуючи програму з ансамблем бандуристів, він не просто розучував нову пісню, а ставив її. Ставив, як мініатюрну виставу. Цьому передувала глибоко дослідницька праця над твором, вивчення її історії, проникнення в її музично-образну систему, детальне продумування ролі кожного учасника ансамблю при сценічному втіленні режисерського задуму. Причому, митець давав повну свободу в індивідуальному сприйманні і трактовці художнього образу кожним бандуристом зокрема, вміло потім використовуючи їх знахідки в становленні цілого.

Бандуристи, з якими він працював, як правило, не кінчали спеціальних навчальних закладів. Вони виринувши з народної музичної стихії завдяки своїй палкій любові до кобзарського інструментально-вокального мистецтва, увібрали в себе своєрідні народні прийоми гри й співу, які зараз губляться під натиском професійної музики. Ці прийоми й залучає Василь Никифорович як один із своєрідних засобів художньої виразності в розкритті творчого задуму.

За дванадцять років перебування на Поділлі, ансамбль виступив з концертами у найвіддаленіших куточках цього чарівного краю. Ансамблісти, захоплені спільною ідеєю, жадібно вбирали все з народної музичної культури краю, щоб потім, глибоко переосмисливши, застосувати в своїй виконавській практиці.

Це був сугубо "Подільський ансамбль", з власним мистецьким почерком, неповторним подільським кобзарським кредо! А творцем і душею його був Василь Круча-Луковецький, який в розвиток і творчість ансамблю вклав свій таланти і величезний кобзарський досвід. Подільський ансамбль — його лебедина пісня, одна з чергових вершин багатогранної творчості.

КРУЧА ЯК ЛЮДИНА!

Василь Никифорович, — як пише дружина, — "був дуже простою, веселою і доброю людиною. Швидко сходився з людьми і мав багато друзів". Серед них вона називає бандуристів О. Чуприну, С. І. Пилипенка. Показовий такий випадок: на одному з виступів у Івано-Зуєво до нього підійшов Іван Іванович Яковлев — працівник Міністерства кінематографії. Василь Никифорович зачарував його не лише як актор-музикант, а й як людина. Яковлев запросив бандуриста в гості на московську квартиру батьків Івана Сидоровича та Надії Миколаївни. Запросив на день, а прожив він у них 13 років на квартирі і "був, як рідний". Його дуже

любили. Іван Сидорович говорив "Це я мій старший син!". Дружба залишилась назавжди. Їздили одні до одного в гості. Яковлевич і досі спілкувався з падчерицею Василя Никифоровича. В армії Василь Круча користувався величезною популярністю не тільки як бандурист. Завдяки своєму мистецтву і своєму характеру, він мав доступ повсюди. У генерал-майора Дубровського був найближчою людиною. Останній дуже любив його, як і його мистецтво. Василь Никифорович часто виступав у генерал-майора прямо в кабінеті, де грав і господарю, і гостям. Навіть був такий комічний випадок: На одній з вечірок кухар перестарався і "підкинув" з вдячності бандуристу зайву рюмочку, а він заснув у генерала на плечі... Збереглось фронтове фото 1945 року, де Василь Никифорович сидить поруч з генералом.

В 1962 році бандурист виходить на пенсію і з дружиною переїжджають жити й працювати в Крим у місто Феодосію. Голова республіканської атестаційної комісії дав згоду на проходження атестації і надіслав документ на Вінницьку філармонію.

В 1962 році бандурист з дружиною виїжджає в Феодосію.

У Феодосії при міському БК за ініціативою М. І. Дикуна, молода бандуристка, випускниця Полтавського музучилища Віра Желемеля (1935-1983) формувала самодіяльну капелу бандуристів. В ній Василь знайшов гідне товариство в особі Ф. Т. Кобзаря, З. І. Симоніва, В. А. Маковецького, В. А. Кругленка... і мав на них не малий вплив і своїм мистецтвом, і своїм кобзарським досвідом. До речі, першу свою бандуру В. А. Маковецький (1907-1972) зробив, беручи на зразок бандуру Василя Кручі. Крім спілкування з місцевими бандуристами, Круча продовжує концертну діяльність, за його висловом, у нього "руки свербіли!", хоч уже і на пенсії. Збереглось два документи, які в повній мірі проливають світло на феодосійський період його кобзарської діяльності. Це подяка від 2 березня 1963 року, в якій "колектив феодосійського міського відділу міліції висловлює щирю подяку тріо бандуристів (тт. Пилипенку Семену Івановичу, Чередниченко Надії Сільвестрівні і Кручі Василю Никифоровичу) за шефський концерт, присвячений виборам до Верховної Ради УРСР та місцеві Ради депутатів трудящих" за підписом начальника феодосійського МВМ підполковника міліції В. Сичова, секретаря партбюро Журова (гербова печать).

Другим документом є відгук від 20 жовтня 1964 року голови фабричного комітету Смолякова та завідуючого клубом Ружанського, в якому говориться: "Виступ з концертом бандуриста Василя Кручі перед інструкторсько-технічними працівниками і службовцями Феодосійської табачної фабрики пройшов з великим успіхом. В програмі виступу Василь Круча оспівує любов до Батьківщини, виконує український гумор. Виступ бандуриста Василя Кручі було вислухано з великою увагою та цікавістю. Працівники табачної фабрики після концерту висловили бажання знову зустрітися з Василем Кручею".

Як свідчать вищеназвані документи бандурист виступає як в складі його традиційного ансамблю тріо, так і сам, як бандурист-соліст, причому дає цілий шефський концерт!

Зустрілось майбутнє подружжя в місті Можга в 1943 році, де Тетяна Миколаївна, на той час уже вдова з двома дітьми. Перебуваючи в жіночій раді, Тетяна Миколаївна попросила в комісара полку та директора БК, при якому жив і працював Василь, дозволу запросити артистів на концерт. "Як почув рідну мову, — згадує уже в Криму Василь Никифорович, — так і прикипів до неї душею!" Її діти-сироти дуже полюбили його за доброту й сердечність. В 1947 році приїхав у гості з Барнаулу, а в 1949 — повернувся назавжди. Одружились і виїхали в Україну, у Вінницю. Тетяна Миколаївна була вірною подругою, добрим товаришем Василю Никифоровичу. Допомогала йому долати життєві труднощі, була з ним в час невдалого турне по Рівненщині, носила бандуру...

БАНДУРА І ГОЛОС

Василь усе творче життя грав на одній хроматичній бандурі, яку зробив йому полтавський майстер в час його гастролей в 1927 році в Полтаві. "Інструмент незвичайно мелодійний, зроблений він з липи", легкий, портативний. Крім основної розетки, зверху, у правій частині деки, є ще одна декоративна розеточка у формі полумісяця. Головка скрипкова. Звучить бандура чудово по всьому діяпозону, дзвінка, багатотемброва. Стрій — соль-мажор. Діяпазон приструнків від "мі" малої до "мі" третьої октави. Початок і кінець діяпозону без хроматизмів. У нижньому регістрі приструнки утовщені, завдяки чому звучать соковито, сильно. Баси парні, налаштовані в октаву: сі, мі, ля, ре, соль і до. Всього парних басів 6, приструнків 34-рі.

"Де тільки не побував Круча-Луковецький зі своєю бандурою?! Сорок років була вона йому вірним супутником, подругою в його артистичному житті" (Лист дружини, 1983 року).

"...Повертаючись з гастролей, не розлучавсь з бандурою". Про палку любов до бандури Василя Никифоровича постійно наголошує його дружина. Надамо їй слова: "Дорогий Олексію Федоровичу! Від щирого серця хочеться сказати Вам велике спасибі за ту величезну святу працю, якій Ви себе цілком присвятили. Для цього треба до самозабуття любити свою рідну Україну, її мову і чарівні пісні, а також любити людей, які своїм мистецтвом несуть ці пісні в народ.

Василь Никифорович також безмежно любив і Україну, і рідну мову. І, безумовно, бандуру він вибрав як національний інструмент і грати на ній учився навіть ночами. Він розповідав, як за це йому попадало від господарки квартири, яка економила світло. Для акомпанементу він міг грати і на гітарі. Легше і простіше. Але він і не мислив української пісні без бандури, яка красою своїх звуків, своєю мелодійністю, як жоден з музичних інструментів, імponує задушевності і чарівності української пісні".

Думка Тетяни Миколаївни про бандуру співзвучка з думкою класика українського кобзарства Гната Хоткевича (1877-1938), який в своїй книзі "Музичні інструменти українського народу" (ДВУ Харків, 1930), писав:

”Чим являється банудра серед інших інструментів і що в ній є цінного?.. Кожний інструмент є цінний постільки, поскільки він дає свою вартість. До української музики вона наблизилась всією своєю суттю і найкраще її передає; навіть рояль з його могутніми засобами не може рівнятись з бандурою щодо передачі української музики” (с. 137). І далі Тетяна Миколаївна продовжує: ”Любив Він свою кобзу безмежно і ніколи з нею не розлучався. Ми прожили з ним майже 40 років і я не пам’ятаю випадку, щоб він поїхав куди-небудь без бандури. У відпустку ми завжди їздили разом і у вагоні, бувало, зустрічались люди, які не знали, що це за інструмент. Василя Никифоровича не треба було просити. Він охоче діставав бандуру і грав”.

”Василь Никифорович володів сильним голосом і дуже любив музику, особливо бандуру”. Ще в 1925 році, молодий, сценічний, він зразу завойовує симпатії публіки, але успіху посприям, насамперед, красивий, сильний від природи, добре поставлений голос. ”Коли співав Василь Никифорович в селі, — розповідає дружина, — то лампа тухла. Такий був могутній голос”.

Перед виїздом на гастролі в Крим, його, як одного з ілюстраторів, запросили на етнографічний вечір в Московську консерваторію. Після виступу професор по вокалу запропонував йому уроки. Василь Никифорович дуже зрадив, не хотів упускати перспективну нагоду, але не посмів поламати слово, підвести друзів-колег по мистецтву, з якими домовились про гастролі. Коли повернулись з Криму, професора не стало...

Не судилось здійснитись ще одному задуму. Хотіли послати його і співака-тенора Рюрика на стажування в Італію. Але й цьому наміру не судилось здійснитись: Луковецький був безпартійний, а Рюрик одружений на донці бывшего священослужителя. (Повідомляє дружина Василя Никифоровича з його розповідей.)

Вагоме місце посідають історичні пісні: про Байду, Кармелюка, Морозенка, Супруна, у містечку Богуславі, українські народні пісні літературного походження, народні романси, побутові і особливо жартівливі пісні. Обробки зроблені композиторами П. Демицьким, О. Кошицем, М. Лисенком, М. Леонтовичем, Л. Ревуцьким, К. Стеценком. Вокальні твори Богуславського, Давиденка, Козицького, Арія Івана Карася із опери С. Гулака-Артемовського ”Запорожець за Дунаєм”.

В збережених репертуарних списках відображена далеко не вся виконавська спадщина кобзаря-бандуриста. Деякі жартівливі пісні він виконував на слова сучасних поетів. Наприклад, ”Ой кум до куми залицявся” (слова І. Немировича). Народних пісень він знав безліч ще з дитинства; засвоїв переважно від своєї мами та сприйняв від гуртового вуличного співу. Він часто виконує народні пісні на замовлення слухачів на товариських зустрічах, дітям — на вулиці...

Найповніший список його репертуару складається з 40 творів (без дати) ”Основа його репертуару — це жартівливі пісні, які він виконує досить майстерно, маючи від природи добре поставлений голос, який і в

60 років зберіг юнацьку свіжість і силу. Український гумор (гумористичні пісні з сучасним текстом) — це його козир, його ампула, його артистичне кредо!” (1965 рік, з листа дружини).

”ПРИГОДА З КОМІРНИКОМ”

(на музику ”Кум до куми залицявся”, сл. Побережного)

Комірни́к Настю любив,
Подарунки їй носив,
Носив яйця, носив кури,
Носив мед, овечі шкури,
Шинку, бринзу, помідори —
Все з колгоспної комори.
Ось було як. Істинно так.

Носив сало, носив м'ясо,
Сухі фрукти та ковбаси,
Носив сеє, носив теє,
Що украв, то ніс до неї,
Носив вдень, а більше вночі
За вдовині милі очі.
Ось воно як, істинно так.

У коморі він працює
Та лише за тим пильнує,
Щоб не вгаяти моменту,
Вкрасти цукру або меду,
А потім знести на ліво
На горілку чи на пиво.
Ось було як, істинно так.

КОСТЮМ

На концертні виступи бандурист одягав український національний костюм, який складався з вишитої білої сорочки, причому, сорочок, як свідчать фотографії, було декілька за довгий час його артистичної діяльності. Це сорочка з відкладним вишитим пишним рослинним орнаментом коміром, широкою маніжкою... (30-ті роки, московський період). Колір вишивки — червоний з чорним. Бант — червоний.

Шаровари червоні. Пояс вовняний різнокольоровий.

Кобзар-бандурист Круча-Луковецький Василь Никифорович — митець виняткової долі. Його два рідні брати загинули, батьки померли, власних дітей не мав і лише Кобза-Бандура була рідною супутницею на довгих дорогах життя. Вона не зрадила його й на мить. В добрі і в горі вони були нерозлучними, були разом до останніх днів, до останнього його подиху. А коли помер Кобзар, то Бандура з бантом жалоби стояла поруч домовини... Помандрував кобзар у небуття, в останню вічну дорогу, а його

мистецтво і досі бринить в людських серцях і проростає в пам'яті шанувальників Безсмертям!

Згадай, моя мила, ослінчик в садочку,
Де ми вдвох сиділи колись.
Ти пісню співала під пригру бандури,
А я тобі в вічі дививсь.

Моя ти голубко, присядь біля мене,
Настав бо разлуки вже час.
Давай посумуєм, обнявшись з тобою,
І я заспіваю ще раз.

Бо, може, поїду в далеку країну,
Не знаю, вернусь я чи ні.
А, може, без тебе я десь там загину,
В далекій чужій стороні.

А, може, без мене ти кращого знайдеш,
Захочеш багатою бути
І в цілому світі про мене забудеш,
І всі мої ласки заснуть.

О ні, моя мила, я знаю, що любиш.
Другого не схочеш любити,
Бо золотом щастя ніколи не купиш,
А серденько можеш згубити.

Я знаю: ти станеш он там, біля тину,
Згадаєш про ласки мої,
Згадаєш це місце і цюю хвилину
І очі заплачуть твої.

Умиється личко дрібними сльозами
І серденько так заболить.
Ти скажеш: "Он там десь мій голуб літає,
Коли ж він сюди прилетить?"

"...Це улюблена пісня Василя Никифоровича. Особливо вона мала успіх в роки війни. Співав він її на мотив: "Місячна, зоряна", української народної пісні "Ніч яка місячна" рідним друзям, знайомим. На рідній землі і бандура звучить інакше..."

*Кобзарську біографію В. Н. Кручі-Луковецького
склав кримський кобзар Нирко Олексій Федорович
Крим, Ялта, 1988 р.*

КОБЗАРОЗНАВСТВО — ПРЕДМЕТ ПО ВИБОРУ!

Я був приємно здивований, коли ще два роки тому мені подзвонили із Львівської середньої школи ч. 75 ім. Лесі Українки (директор п. Ірина Левицька) і запропонували вести в школі предмет по вибору — Кобзарознавство. Я звичайно погодився, бо вже мав певний досвід: вів предмети по історії кобзарського мистецтва та кобзарських обрядах і традиціях у Стрітівській школі кобзарського мистецтва, читав лекції по кобзарознавству в різних установах та підприємствах. Серед інших читав я цикл лекцій у Львівському інституті вдосконалення вчителів, після чого одержав цілу низку листів від педагогів області, які слухали мої лекції, з проханнями прочитати подібні лекції у їхніх школах. А викладач української мови Львівської СШ 75 п. Надія Пукало та ветеран цієї школи, відома педагог п. Анастасія Гумницька запропонували дирекції оголосити серед предметів по вибору (тобто факультативних додаткових предметів, які учні цієї школи можуть обирати собі самі) дисципліну — кобзарознавство.

Крім директора школи з розумінням справи і дуже ввічливо сприйняли цю пропозицію завуч школи п. Романа Федорщак та вчитель української мови п. Надія Микулович.

Вже в перший рік введення предмету кобзарознавства, вивчати його виявило бажання більше учнів, чим дозволяла технічна можливість забезпечення приміщенням (всі класні приміщення школи завантажені у дві зміни повністю).

Кобзарське мистецтво нерозривно зв'язане з історією нашого народу, з долею України. Кобзарі, бандуристи, лірники завжди були виразниками прагнень і стремлінь українського народу до волі і свободи, брали часто участь в визвольних змаганнях, за що переслідувались поневолювачами, а імена їх замовчувались і приховувались від широких мас суспільства. Серед народних рапсодів було багато яскравих постатей, які створили чимало патріотичних пісень та дум, віртуозно їх виконували, пройшли складний, але цікавий життєвий шлях. Серед кобзарів було багато правдивих характерників, вони володіли даром передбачення, знали на народній медицині, володіли власною таємною лебійською мовою. Може тому так радо і з захопленням вивчають діти історію кобзарського мистецтва, слухають розповіді про життєві шляхи кобзарів та лірників, прослуховують у записах і аналізують творчість народних рапсодів, радісно сприймають зустрічі з народними музикантами, допомагають збирати матеріали до першої в історії кобзарської енциклопедії.

За два роки навчання виявились і справжні ентузіясти кобзарства --

учні V-VI кл.: Роман Савка, Галина Рибак, Олена Яремко, Юлія Головацька, Роман Дзюрман, Ольга Чечелін, Марія Гиба, Юрій Добринін, Олександр Говдак, Василь Слабайда та інші.

Цього 1993/1994 навчального року гурток кобзарознавства був організований і у Львівській СШ ч. 79 (директор А. А. Матковський). Завучі школи п. п. Любов Філатова та Галина Хрущ доклали багато зусиль, щоб добре організувати вивчення мистецтва кобзарів в школі. І діти радо вивчають основи кобзарознавства. Успішно займаються в гуртку учні III-IV кл.: Оксана Захарчишин, Оля Фітель, Ярослава Ярошик, Олена Данченко, Мрія Ощудляк, Наталя Сніткова, Андріян Мельник, Ірина Галас, Марта Цимбаліста, Ірина Паук, Уляна Ідзик, Марта Шпак та інші.

Справою вивчення історії кобзарства у Львівських школах зацікавився Український Центр народної творчості в Києві. За ініціативою і при безпосередній участі заст. директора УЦНТ п. Галини Довбищенко нещодавно було відзнято науково-популярний відеофільм, в якому зокрема розповідається про досвід освоєння предмету кобзарознавства у Львівських школах. Учні зі знанням справи виступили перед відеокамерами, розповідали про творчість народних музик, відтворювали їх маловідомі творчі біографії, ділились набутими по кобзарознавству знаннями. Відзнята кінострічка послужить популяризації кобзарського мистецтва, допоможе ще ширше розкрити яскраві грані невмирущого мистецтва народних співців кобзарів, бандуристів, лірників України.

Капеля бандуристок ім. П. Майбороди зі Запоріжжя. Зліва: Віннікова Женя, Надтока Наташа, Соломенко Таня, Руденко Інга, Терещенко Таня, Сапронова Олена, Єфіменко Юля, Клець Олена, Кривцун Клавідя Іванівна, Беженар Оля, Коваленко Олена, Коновченко Вікторія.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ КОБЗАРИ ТА ЇХНІ ДУМИ ТА ПІСНІ

Народні думи та історичні пісні є особливо цінним внеском України в загальнослов'янську і світову скарбницю мистецької творчості. Образ співця-кобзаря, народного поета увійшов у світову літературу як символ героїчних змагань та благородних прагнень і помислів народу.

І. Франко називав українські народні пісні і думи "одним з найцінніших наших національних надбань і одним із предметів оправданої нашої гордості". В українських думках і піснях виявилися такі риси, які пізніше стали характерними для української літератури: велика емоційність, задушевний ліризм, філософські роздуми, яскраво виявлене героїчне начало, в основі якого стоїть народ; осмислення гострих історичних і соціальних конфліктів епохи, неповторні риси народного гумору і сарказму, глибокий демократизм, людяність.

В думовій і пісенній спадщині яскраво виявились характерні риси духовного обличчя народу. Волелюбність, відвага, ненависть до гнобителів і запродавців, любов до батьківщини, горда "козацька слава", вірність громадським інтересам, глибоке почуття товариства, ненависть до будь-якого гніту становлять пафос цих дум та пісень.

Український історичний епос звеличує дух нескорености, благородної гордості, непримиренності до ворогів. Ось, наприклад, в думі "Сокіл і соколя" розповідається, як старий сокіл повчає молоде соколя що тільки-но починає літати:

Гей, соколя моє, бездольне, безродне!
Лучче ми будем по полю літати
Та собі живності доставати, —
Аніж у тяжкій неволі
У панів проживати!

Думи і пісні утверджують вірність товариству, народне розуміння обов'язку людини перед громадою, перед родиною, поняття совісті і моралі.

Коли ти будеш вірно пробувати —
Будуть тебе козаки поважати!

Народня любов, щире співчуття завжди на боці нещасних, знедолених. Яким теплом і ніжністю оповитий, наприклад образ білолашного "пішого піхотинця", що гине в спеку на чужині (в "Думі про трьох братів"):

Прилітають до його три зозулі сизокрилі:
Одна сіда на річеньках,

Друга на ніженьках,
Третя — в його головоньках...
Та вони не кували, —
Як отець або мати словами промовляли...

Віковічна боротьба з загарбниками зміцнювала в народних масах почуття самовідданої любові до рідної землі, невимовну тугу за рідним краєм:

На тихії води, на яснії зорі
У край веселий, у мир хрещений,
В город християнський.

Жахлива неволя-каторга зломила здоров'я, але не змогла вбити любові до рідної землі. Поетичний образ рідного краю — "тихі води, ясні зорі" — вимріяний і вистражданий народом, осяював найсокровенніші помисли мас, надавав сили в боротьбі, був джерелом високих дум і благородних прагнень.

Любов до вітчизни, віра в невичерпні сили народу зумовлюють світлий оптимізм історичних пісень та дум. Навіть у тих творах, де розповідається про трагічну загибель героя, в заключних акордах здебільшого бринять світлі, бадьорі тони:

Полягло двох братів голова вище річки Самарки,
Третя у Савур могилі.
А слава не вмере, не поляже
Од нині й до віку,
А вам на многая літа!

Які художні властивості притаманні українським думам? Які особливості думового стилю? Ці проблеми привертали увагу ряду дослідників. Зокрема, про це докладно говорив О. І. Білецький у своїй доповіді на IV Міжнародному з'їзді славістів (1958): "У вільному речитативі, в асиметрії віршових рядків, які то розтягуються на довгу фразу, то стискаються до короткого словосполучення, в одноманітному і чіткому дієслівному співзвуччі рими розгортаються ситуації, прості й строгі своєю героїкою, сильні психологічною гостротою. Думам про Марусю Богуславку, про Самійла Кішку, про втечу трьох братів з Азова важко знайти якусь паралель в епічній поезії слов'янських та інших народів. Вони звернені не як до уяви й розуму, як до серця слухачів, і разом з іншими думами та історичними піснями українського народу становлять собою своєрідний внесок України в загальнослов'янську, а разом з тим і в світову художню творчість!

Максим Рильський, говорячи про думи, відзначає, що зразкам цього жанру, на відміну від народних пісень, властиві складні синтаксичні побудови. Дослідник звертає увагу на своєрідну поетику дум, на оригінальні епітети і образи, на виразні ліричні елементи в думах і зазначає, що ліричний струмінь в українському епосі виявлений сильніше, ніж в епосі інших народів.

Піднесенням патріотичного почуття особливо позначені думи і пісні періоду визвольної війни 1648-1654 років, що складались, очевидно, по свіжих слідах подій, які так хвилювали народні маси:

В той час була честь, слава,
Військова справа!
Сама себе на сміх не давала,
Неприятеля під ноги топтала!

Думи, в яких прославляється повсталий народ і його керівник — "батько Богдан", гнівно осуджуються зрадники і запродавці; пісні про перемогу Хмельницького над шляхтою під Жовтими Водами, про Корсунську битву, про похід у Молдавію, про смерть Б. Хмельницького — ось основні народні твори, що художньо відображають події з 1648 до 1657 року (рік смерті Б. Хмельницького).

Народ у своїй творчості неодноразово підкреслює, що за Хмельницьким піднялися найширші маси — рядове козацтво, все "постільство"; це була справедлива, справді всенародна війна.

За їм (Хмельницьким — Є. Ш.) козаки йдуть,
Як ярая пчола гудуть;
Котрий козак не міє в себе шаблі булатної,
Пищалі семип'ядної, —
Той козак кий на плечі забирає
За гетьманом Хмельницьким ув охотне військо
поспішає.

Характерний і самий образ хмелю у пісні про Хмельницького, що уособлює наростання народної боротьби проти польської шляхти:

Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється?
Ой, той то Хмельницький, що з ляхами б'ється!
Чи не той то хміль, що по ниві грає?
Ой той то Хмельницький, що ляхів рубає.

Героїчні образи козаків переплітаються з нещадною сатирою на ворогів, з уїдлигим сарказмом. У пісні "Ой, що ж то за хижка", на мотив традиційної веснянки, показано загнаного у пастку лютого ворога українського народу Ярему Вишневецького (облога під Збаражем, 1649), який зі своїм воїнством несподівано опинився в дуже скрутному становищі:

Пани сиділи, собак лупили.
Виступцем, Пан Вишневецький,
Воевода грецький,
Та виведи танчик по німецьки.
Ножі поламали, зубами тягали...

Гостро висміюється тупоумство і бездарність пихатих магнатів. З нещадним сарказмом і гострим дотяком дума звертається до одного з наймогутніших "стовпів" шляхетської Польщі:

Гей, пане Потоцький,
Чому у тебе й долі розум жіноцький.

Описуючи Корсунську перемогу, душа змальовує історичний факт взяття в полон цього хвальковитого "вельможного гетьмана":

Тоді козаки ляхів дігнали,
Пана Потоцького піймали,
Як барана, зв'язали,
Та перед Хмельницького-гетьмана притягали.

В українськiм фолклорі XVIII століття (і пізніших часів) значною мірою знайшла відображення героїчна боротьба народу проти кріпосницького ярма. Особливо пом'ятні були такі події, як гайдамацькі повстання на Правобережжі і повстання опришків у Галичині та на Буковині. Вони ставали символом героїчної боротьби народу проти всiякого гноблення.

В пісні "Ой, гук, мати, гук", відому в багатьох записах, відбито загальну картину піднесення гайдамацького руху, коли в боротьбу включилися народні маси:

Ой, гук, мати, гук,
Де бурлаки йдуть,
І веселая
Тая доріженька
Куди вони йдуть.
Та куди ж вони йдуть, —
Там бори гудуть,
Поперед себе
Та вражих панів
Облавою пруть.

Мотиви соціальні стають провідними в кобзарських піснях. У одній з найбільш поширених народних пісень кінця XVIII — початку XIX ст. говориться:

Що настало тепер в світі, трудно сказати.
Не мали за чим, а відробляй, хоч би умирати.
Наші діди й прадіди того не знавали,
Чого ж ми ся із батьками тепер дочекали.
Ніхто ж тому так не винен, як пани зробили,
Запродали душі наші, а свій край згубили...
Зачиняють, як собак нас, як у клітку птахи.
Ми ж все, бідні, нещасливі, на те ся вродили,
Щоб в неволі, як віл в ярмі, щоденне робили...
Ви, прокляті, споглядайте, що ся з вами стане,
Ми в роботі не погинем, а вас всіх не стане!

Кобзарі — творці та виконавці дум і пісень — були справжнім голосом народу, виразниками його прагнень. Славні сторінки вписали кобзарі в багатовікову історію свого народу, бурхливе життя якого було наснагою, невичерпним джерелом кобзарської творчості.

ЗГАДКА ПРО КОБЗАРЯ МИХАЙЛА КРАВЧЕНКА

Розглядаю знимку і пригадую собі 1915 рік. Літо. Кожної суботи й неділі в містечку Рашівка Гадяцького повіту на Полтавщині гримлять базари-”ярмарки”. Майдан, вулиця Широка, Гадяцька, Миргородська запружені возами, мажами з комишнянськими черешнями, сарськими ранніми грушами. Тут і бундючні купці з Ромен, Гадяча, Зінькова та Полтави, і численні дрібні ремісники-хомучани з гребінцями, опішнянці з макітрами, глечиками, ринками, півниками, сопілками...

Було це десь наприкінці липня. Неймовірна спека. Гамір. Ні пройти, ні проїхати. Іржуть коні, ревуть воли... Всюди ”ярмарчани”. А поряд поранені зі шпиталю, відкритого місцевими багатіями — Кужушками, Супруненками, Кобозевими. Біля поранених натовп солдаток та матерів. Побачивши недавніх фронтовиків, здебільшого молодих людей без рук та ніг, солдатки ронять сльози.

Багатії містечка забирають поранених.

— Не влаштовуйте зборів!..

Найбільше народу біля кобзаря з Великих Сорочинець — Михайла Кравченка. Сидить він велично. На голові капелюх. Він у якійсь особливій чумарці, чоботях. Обступили його люди, просять заграти.

Перебирає кобзар струни. Звучать вони спершу тихо і ніжно, а далі все голосніше і грізніше. Широко полилася дума:

Що у святу неділеньку рано-пораненьку
У Сорочинцях сочинилося.
Усі люди союз собі великий мали,
Собі кумпанію велику ізбирали
І все собі розмовляли:
”Як би то нам слободи дістати?
Щоб землі дістати, щоб було чим
малих дітей годувати”.

Натовп завмер... Великі Сорочинці. Це ж недалеко, рукою подати. Бідні люди і за що їх так люто скатовано?

Прибіг староста:

— Геть звідси! Жебрак!

— Нехай грає! — гукнув Іван Ковальов.

Молодь взяла кобзаря попід руки і повела його в інше місце. За ними рушив і натовп.

*Кобзар Михайло Степанович Кравченко. Село Великі Сорочинці на Полтавщині.
Малюнок О. Г. Сластіона. 1902.*

— Грай, кобзарю!

І він знову грає. Запам'яталися ще чотири твори: "Буря на Чорному морі", "Про трьох братів", "За Сибіром сонце сходить", "Ой, наступила та чорна хмара".

Багатії слідкують.

— Вигнати його з села!..

Все це мені нагадала давня знімка.

А як вона збереглася? У кого?

Юнаки з Романівки навчалися у Велико-Сорочинській учительській семінарії імені М. Гоголя. Вони дружили з кобзарем, запрошували його в село. І він приходив, співав і грав на вечорницях, вулицях і майданах, де було багато людей. Ось тут, в Рашівці, 1-го липня (за старим стилем) 1915 року і сфотографував його Швацький. На знімку — кобзар Кравченко і випускник семінарії Василь Бутенко. І от наче й досі звучить кобза, співає кобзар, а сільський юнак слухає, замислившись.

Я добре знав Василя Бутенка. І коли влітку 1969 року мені пощастило побувати ще раз у рідному селі, то зайшов і до сестри В. Бутенка — Ольги. Розмовляючи, запитав, чи не збереглося у неї фотографій брата.

Дещо є, — відповіла вона, і подала дбайливо загорнутий пакуночок. То були знімки. Серед них і фотографія Михайла Степановича Кравченка. Він часто бував у сім'ї В. Бутенка. Ольга пам'ятає кобзаря.

— В нашому садку, — розповіла вона, — збиралася вечорами молодь. Приходив сюди і кобзар Михайло Кравченко, поет Петро Залозний, та інші відомі інтелігенти. Залозний розповідав про зустрічі з Миколою Лисенком, Михайлом Старицьким, Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, Панасом Мирним... А Михайло Кравченко чудово грав та співав.

Я тут коротко описав деякі обставини, пов'язані з давнім фото, що нагадало дорогих нам людей. А скільки подібних знімків ще чекають, щоб їх розшукали і прокоментували у своїх статтях наші краєзнавці, етнографи та фалкльористи.

Портрет кобзаря М. С. Кравченка, 1902 р.

ЛЕВКО ВОЄДИЛО

Левко Восдило.

Народився 18 лютого 1962 року на Чернігівщині, у селі Бихольцохівці, де в річці Білоус ще хлопчиськом ловив рибу лозовим кошиком.

У 1974-1981 роках навчався в Республіканській художній середній школі ім. Т. Г. Шевченка.

У 1981-1987 роках — у Київському державному художньому інституті, на живописному факультеті.

З 1985 року — учасник республіканських художніх виставок.

З 1989 року — член Співки художників.

Нині творчо працює і вчителює в селі Погреби, Броварського району Київської області.

У 1989-1991 роках створив серію картин, присвячених кобзарству, й портретів народних співців.

Кобзарі — легендарні постаті в історії українського народу. Кобзарська доля була завжди драматичною, а часами й трагічною. Ці люди визначалися обдарованням музичним і часто-густо поетичним, а також виконавським хистом. Скалічені й сліпі вони поневірялися світами. Стражденні мандрівники несли людям від хати до хати, від села до міста народну пісню, думу, мудрість, пам'ять — саму історію. Нерідко вони ставали геніальними літописцями. Згадаймо, як у Шевченка в "Тарасовій ночі":

На розпутті кобзар сидить
Та на кобзі грає;
Кругом хлопці та дівчата —
Як мак процвітає.
Грає кобзар, виспівує,
Вимовля словами,
Як москалі, орда, ляхи
Бились з козаками;
Як збиралась громадонька
В неділеньку вранці;
Як ховали козаченька
В зеленім байраці.
Грає кобзар, виспівує —
Аж лихо сміється...

Сам звитяжний лицар, щира козацька душа, "невмирака-немирайло" характерник Козак Мамай, що безлітно живе, мабуть, і досі, теж — співець і музика. Народна фантазія наділила невмирущого воїна-захисника, мандрівного запорпожця цим божественним хистом. А наївні малярі найчастіше змальовували його з кобзою чи бандурою, а ще з віршовними підписами, як-от:

Сидить козак й грає,
Що замислить, то все має

Кобзарі були у великій шані на Запорізькій Січі. Вважається, що саме там і з'явилися перші кобзарі-професіонали. Після зруйнування Січі мандрівні співці почали об'єднуватися в братства. Згодом існували братські цехи-школи. У ХХ столітті кобзарям випало чи не найбільше страждань та поневірянь, особливо нищівними стали для них сталінські репресії та голодомор в Україні.

Страдницька й висока доля талановитих митців, що полишили яскравий слід у культурі народу, привернула увагу молодого живописця Левка Воедила. Три роки він працював над серією портретів та тематичних картин, яка склалася в завершений цикл "Гомери України". Іконографічного матеріалу про народних співців збереглося небагато й митцеві довелося по малих окрушинах збирати відомості. Чимало допомогли замальовки, що їх зробили українські художники Л. Жемчужников та О. Сластьон у минулому столітті, матеріали, які зібрали філолог Федір Лавров та дослідники кобзарства Борис Кирдан, Андрій Омельченко, Богдан Жеплинський.

Слід зауважити, що малюючи конкретну історичну особу, живописець мав на меті передусім створити не документальні портрети, а художні

образи, інтерпретувати характери й увінчити тим самим пам'ять легендарних співців. Задля цього він удався до вікових традицій українського портретного малярства. Він подеколи взорує на ктиторські й донаторські зображення XVIII століття, портрети гетьманів та козацьких діячів і водночас народні картини XIX-XX століть. Звертається він і до народної парсуни, що ввібрала в себе і яскраво відбиває народну естетику. З пими традиціями твори Левка Воєдила перегукуються чіткою, виразною композицією, конкретністю форми, визначеністю та символікою кольорів, добре продуманим і художньо дібраним, вдало врівноваженим ритмом кольорів, світла і тіней. При цих загальних особливостях полотен характери портретованих індивідуальні. У композиції, антуражі й колірній гамі часто закладені біографічні відомості, характер і символічне тлумачення образу.

Алегоричні й асоціативні "ходи" Левка Воєдила у вирішенні портретів потребують для їхнього прочитання певних історичних знань. Проте символіка й образні сентенції настільки органічно вбирають у себе національні й загальнолюдські уявлення, що твори сприймаються легко й зацікавлено.

Івана Мазепу, котрий як відомо, до всіх своїх чеснот, мав поетичний талант і прекрасно грав на торбані, Левко Воєдило змальовує в стилі донаторського портрета, у вишуканій лінійно-кolorистичній ритміці. Мазепа стоїть на тлі Микільського собору, тримає правицею торбан, поряд — чорнильниця з пером і папір — усе говорить про освіченість і таланти цієї людини. Але й парадні гетьманські шати, і бойова шабля та булава теж не забуті.

Федора Холодного митець зображує на повен зріст, серед пшениці, у слом'янім капелюсі, що висвічує німбом над похилою головою співця із виснаженим задумливим обличчям. Холодним його назвали через те, що жив у нужді та холоді. Про нього складали легенди. Люди розповідали, що бувало, як зігріється Холодний чарочкою-другою, то не лише руками, а й пальцями ніг на кобзі заграє, "по всьому видно, що з нечистим у згоді". Але художник "нечистого" відганяє і малює німб солом'яного капелюха, золоту пшеницю, а уся біло-золотава гама портрета підносить, очищує й звеличує образ талановитого кобзаря, у репертуарі якого було безліч пісень, псалми та сім дум.

Ошатно вдягненим (на тлі пишної завіси та сільських хат, що мріють удалечині), але босоніж постає кобзар Григорій Любисток. Улюблений співець цариці Єлизавети був непересічною особистістю. Сліпий, уславлений і знаний, він не бажав сидити у кам'яних палатах і тікав від самої правительки. Його розшукували, повертали, а незбагненна душа співця прагла волі й неспокою. Босі ноги багатого вбраного кобзаря й біленькі хати, що прозирають крізь пишні перепони, мов сон, — ключ до образу

портретованого, який дає глядачеві Левко Воєдило.

Декоративно, лаконічно, на драматичних контрастах кольорів та світло-тіньових ефектів малює художник портрет Остапа Вересая, якого знав і любив Шевченко. Високо цінував творчість кобзаря і Микола Лисенко. Навесні 1875 року він запросив співця до Петербурга, де кобзаря слухали й захоплювалися його виконанням П. Чайковський та М. Римський-Корсаков. А в мистецькому житті північної столиці виступи кобзаря стали визначною подією. Життя ж Остапа Вересая було злиденне й гірке. Батько був сліпий скрипаль. Сам хлопчик у чотири роки втратив зір, а в п'ятнадцять пішов у науку до кобзарів. З того часу й старцював до кінця днів своїх. Усе життя його було таким само драматичним, як болюче звучання різко окреслених і протилежно зритмізованих чорного і червоного кольорів із просвітами ясно-білого в портреті.

Таких портретів-образів Левко Воєдило створив десять. Та є в його доробку й картини, у яких художник узагальнює своє розуміння й ставлення до історії кобзарства. Це полотна "Доля", "Коденське лихо" й "Реквієм" (невинно убіємним співцям України присвячується").

В основу картини "Коденське лихо" покладено історичний факт, записаний у сумнозвісній "Коденській книзі". Під час кривавої розправи над учасниками Коліївщини, в Кодні були скарані на смерть три відомих кобзаря — Прокіп Скрыга, Василь Варченко та Михайло, Сокового зять. Злочин полягав у тому, що "гайдамакам на бандурах грали". От і покотилися кобзарські голови під лютими сокирами шляхтичів. На полотні ж у гарячих барвах троє приречених співців, розрубана бандура, сокира ката й примара волі — гривасті коні, що не врятували кобзарів-гайдамаків.

У картині "Доля" над роз'ятреними ранами золотих бандур хижо кричать чорні круки. Вони блискають крилами й червоними очиськами, закрили собою небо й ладні роздерти ніжне тіло інструментів, вийняти з них душу. Але ж душа невмируща, і хоч бандури, як люди спливають кров'ю, вони живі і теплі. Вони відродяться. Трагізм і святість кобзарської долі втілив Левко Воєдило в цих образах лаконічно й переконливо.

Серія картин і портретів "Гомери України", створена молодим живописцем, певною мірою заповнює чималу прогалину в нашій історичній пам'яті. Адже ми так мало знаємо і згадуємо про людей, життя яких було цілком присвячене розвитку й збереженню величезного пласту народної культури.

Ні один музичний журнал не проіснував більше як рік. Журнал "Бандура" почав 15-ий рік свого існування. Під сучасну пору є тотально вичерпаний з фондів. Звертаємось до всіх бандуристів, а також читачів, складати свої пожертви на пресовий фонд. Тільки від Вас буде залежати даліше існування журналу.

Б. М. Жеплинський

м. Львів.

ЛІРНИКИ СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІПРОВ'Я

Мистецтво лірників середнього Придніпров'я, як і кобзарів та бандуристів зіграло значну роль у збереженні та пропаганді історичного епосу нашого народу. Лірники були вмілими виконавцями народних дум та історичних пісень, а також псалмів та кантів. Нажаль, незважаючи на значну поширеність лірництва на Придніпров'ї, мистецтво лірників середнього Придніпров'я вивчене дуже слабо, творчі біографії народних співаків не відтворені, а імена більшості із них забуті.

Із найбільш відомих лірників Придніпров'я хочемо відмітити (в алфавітному порядку їх прізвищ) таких народних музик і співців:

Бондаренко Григорій (1847-?) — лірник і кобзар із Звенигородського пов. на Київщині. (1).

Бондаренко Федір (1856-?) — лірник і кобзар з с. Жабельники Чигиринського пов. на Київщині. (2)

Бутовський Юхим — лірник із Кременчугщини, походив з купецької родини, виконував думу "Про Самійла Кішку". (3)

Зелінський Семен — від нього в 1902 р. у Києві С. І. Маслов записав твір "Удова". (5)

Корнієнко Андрій Пантелеймонович (1864-?) — народився в Василькові на Київщині. Вчився у лірника Е. А. Шевченка з Білої Церкви. (4)

Кошка Петро — із Чернігівщини. Вже в 18 років дуже добре грав на лірі і співав. (5)

Кучеренко Родіон — з с. Ромашки, нині Рокитнянського р-ну на Київщині. Від нього І. О. Бунін записав псалму "Сирітка". (6)

Ліпник (Липник) Василь — з Димера на Київщині. Від нього Н. М. Білозерський 1856 р. записав "Оповідання і співи", серед них варіант "Про Коновченка". (7)

Мартиненко (Димберський) Іван (1884-?) нар. в с. Димбери, жив у Києві. Мав великий і оригінальний репертуар. (5)

Москаленко Купріян (XX ст.) — жив у Києві в 20-х роках. (5)

Мурашка Іван (XIX-XX ст.) — з Канівщини. (8)

Никифор — з с. Глинці Таращанського пов. Від нього П. Демуцький записав псалму "Пречистій Діві". (9)

Никифор — з с. Ненадиха Таращанського пов. Від нього Н. Демуцький записав псалму "Якиму і Анні". (9)

Ницький Герасим (1839-?) — вчив лірника М. Д. Прищенка з с. Білогородки на Київщині. (4)

Погиба Гнат Іванович — з с. Стара Висань Козелецького пов. на Чернігівщині. Учитель лірника А. М. Іваницького з с. Соболівка. (5)

Погорілий Дмитро — видатний лірник із Звенигородки на Київщині. З ним зустрічався П. Куліш і описав цю зустріч, а Л. Жемчужников зробив портретну зарисовку лірника. (3)

Погребний Михаїл Андрійович — з с. Боярки на Київщині. Поводирем у нього був Прокіп Тарасенко з с. Мотовиловки. (10)

Прищенко Максим Данилович (1843-?) — з с. Бологородки на Київщині. Вчився у Герасима Ницького. (11)

Прохор — з с. Будівці Таращанського пов. Від нього П. Демуцький записав псалму "Розпінання Христа". (9)

Пустовитенко Микола (XIX ст.) — з с. Яблонівка Васильківського пов. на Київщині. В 1878 р. вчився у лірника О. А. Шевченка в Білій Церкві. (5)

Редька — з с. Янишівці, Таращанського пов. Від нього П. Демуцький записав псалми "Василію" та "Страстям Христовим". (9)

Самійленко Марко — з Київщини. Згодом, десть вкінці 1860-х років поселився на Волині, де заснував свою лірницьку школу. Грав думи. (12)

Скубій Іван Миколайович — з Кобиляцького пов. на Полтавщині, мандрував по Придніпров'ї. Від нього записані думи: "Про Самійла Кішку", "Плач невольників", "Про Марусю Богусловку", "Про Олексія Поповича", "Про Самарських братів", "Про сестру і брата". (13)

Слюсар Ридька — з Таращанського пов. на Київщині. Від нього П. Демуцький записав канти і псалми. (9)

Шевченко Еміліан Адамович (XIX ст.) — з Васильківського пов. на Київщині. Мав своїх учнів. (5)

Добрі традиції лірників середнього Придніпров'я в наш час продовжили лірники П. Д. Чемерський, Г. А. Герчак, А. Бут, В. Г. Нечепи, М. І. Хай.

Літературні та інші джерела:

1. Пам'ятна книжка Кієвской губернии, 1904.
2. К. Квітка "Народні співці й музиканти на Україні", К., 1924.
3. Українські народні думи, т. I. ДБУ, 1927.
4. "Киевская старина", 1895, No 9.
5. Центр. державний історичний архів у Львові, ЦДІА, оп. I., О.3. 192/2; 192/3.
6. І. О. Бунін. Лірник Радіон.
7. Фонд інституту мистецтвознавства, фолкльору та етнографії в Києві: ІМФЕ 3-3, 133; ф. 3-6, 376.
8. Лист кобзаря А. Маркевича до Б. М. Жеплинського від 22.IX.1968.
9. П. Демуцький. Ліра та її мотиви. К., 1903.

10. Этнографическое обозрение, кн. III.

11. "Киевская старина", 1893, т. X.

12. В. Томачинский. Марко Самойленко и его думы. Киевский телеграф, 1873, No 59.

13. Ф. М. Колесса. Мелодии укр. нар. дум. Матеріали до укр. етнології. Львів, 1913.

Після концерту в Н.Й. вітають М. Литвина: М. Чорний, К. Немира, С. Чорна, І. Андреодіс і І. Німий.

Бандуристи "Фіялка" (Полтава) колядують в домі пана Івана Бойка, піонера фабрикації бандур у Бразилії.

Олеся Держко
м. Львів

КОЗАЦЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ

*"Струни мої золотії, заграйте мені стиха.
Оцеї козак-нетяжище позабуде лиха".*

(із підпису на картині)

Ох, уже той Мамай! Ох, і характерник... Звідкіля він узявся, той козак відчайдушний, славний музика? Звідкіля прийшов до нас у сотнях постатей своїх? Які буремні роки породили того героя? Чия невпинна фантазія сотворила його образ?

...Сяде козак на галявині під дубом, підібравши ноги у чоботях. У білій сорочці, жупані, хутром підбитому. Молодий козак "як барвінок". Товариші його вірні: кінь, "шабля-сваха" та "мушкет-сіромаха". Часом ще лук та стріли в сагайдаку. А там, гляди, чарка та штоф стоять. Чом не герой? "Сокіл, не парубок"! Здвигне він чорними бровами, хвацько закрутить лискучого чуба за вухо, запалить "люльку-носогрійку" та й загра на бандурі. Очі його великі та виразні, часто смутком оповиті, дивляться кудись удалечінь. А, може, й у самого себе?

Ось таким через століття історії приходить до нас "Козак Мамай". У давнину малювали його на скринях, кахлях, на хатніх дверях. Подібні зображення козака знаходили і на стінах будинків (звичай такого розпису протримався до XIX століття). У Державному музеї українського образотворчого мистецтва в Києві можна побачити фрагмент глиняної стіни з малюнком козака (попередньо він зберігався у Церковно-археологічному музеї при Київській духовній академії). Під зображенням є напис: "Сидить козак у кобзу грає, що замислить, то все має". Три малюнки козака, що грає на бандурі, знаходимо у так званих "кужбушках" — альбомах з малюнками вчителів та учнів Лаврської іконописної майстерні (середина XVIII ст.). Але найпопулярнішими були картини на полотні, які висіли в багатьох міщанських і козацьких світлицях. Доносять вони образ відважного запорізького лицаря, захисника покривджених, який став немирущою пам'яттю народу про славні часи Запорізької Січі. Припускають, що творцями картин були мандрівні малярі, віршарі та музиканти, вихованці Київської духовної академії, які часто опинялися на Запоріжжі, а вже по їхніх слідах, змінюючи та доповнюючи мотив, пішли безіменні українські народні малярі. Скільки щирого захоплення, безпосередності у любовно проробленому до найменших деталей малюнку! Скільки витонченої поезії у пейзажі зеленої рівнини, де-не-де "підваженої" невеликими пагорбами, із ніжним голубо-рожевим переливом неба. Однак, часто

плавні лінії виднокола збурюються хвилями, і небо відсвічує червонястою загравою з таємними грозовими хмарами. "Козак Мамай" — глибоко настроєва картина, в якій щільно переплелись смуток і радість, відчай і завзяття, веселий дотеп і гіркий усміх. Невідомі художники, відбираючи найхарактерніше, створили узагальнений образ народного героя, який став символом усього козацтва. Бандура — це пісня і мрія народу, а кінь — символ віковичних змагань за волю.

Народна картина "Козак Мамай" дійшла до нас у великій кількості полотен, розсіяних по музеях та приватних колекціях. Зокрема, на Україні — у Києві, Рівному, Чернігові, Львові, Одесі, Дніпропетровську та інших містах — експонуються картини кінця XVIII та XIX століть. Лише в Харківському музеї образотворчого мистецтва є твір, датований 1642 роком. Це, здається, найдавніший із тих, що збереглися.

Найбільшого поширення набув сюжет на Лівобережжі та Київщині. Однак, малювали його по всій Україні — від Карпат до Слобожанщини, і всюди, де оселилися українці, — від Кубані аж до Волги. Наприкінці XIX століття у науковій літературі та періодиці з'являються фоторепродукції картин. За свідченням А. Скальковського,¹ вперше такі знімки були надруковані 1852 року у додатку до "Исторіи о козаках запорожеских" князя Мишецького (виданому в Одесі) та у книзі Д. Яворницького "Запорожье въ остаткахъ старины и преданияхъ народа" за 1888 рік. Сам А. Скальковський до статті в "Киевской старине" подає знімки двох полотен, що знаходились у музеї В. В. Тарновського в Чернігові.

З усього розмаїття існуючих картин, де зображено козака, можна виділити три основні композиційні типи. Це, власне, "Козак Мамай", "Козак-бандурист" та "Козак, душа правдивая". Поодинокі картини під назвою "З ляхом розговор" — із постаттю поляка, чи декілька зображень із жінками або танцюючими фігурами, сприймаються, скоріше, як вийняток із правила. В усіх варіантах багато спільного, перш за все — постать козака, що сидить, склавши ноги "по-східньому". Однак, є і суттєві відмінності, пов'язані з історичними умовами, в часі яких створювалась та чи інша картина, а також з процесом зародження і розвитку самої композиції. Якщо біля "Козака-бандуриста" намальовано коня і зброю, розкладену поряд, то "Козак Мамай" супроводжується різними додатковими сценами: козаки варять їжу в казанку, розправляються з ворогами, полюють і т.д. "Козак, душа правдивая" на перший погляд ідентична до "Козака-бандуриста". Лише уважно придивившись, бачимо, що бандура відкладена, а в складених докупи руках затиснуто кінчик сорочки. Прозаїчність його заняття ("воші б'є") часто коментують докладні тексти, що з кінця XVIII століття стали невід'ємним додатком усіх трьох типів картини: "А я, сказати, душа щира, сорочки не маю, коли не п'ю, то воші б'ю, таки не гуляю".

1. А. Скальковський. Мамай. "Киевская старина", т. IX, 1898.

Історія досліджень "Козака Мамай" налічує вже понад сто років. Відтворити умови, що спричинилися до появи такого образу, віднайти давні джерела, з яких "виринала" постать козака-бандуриста, намагалися такі видатні українські вчені-мистецтвознавці, як Кость Широцький (1886-1919) та Данило Щербаківський (1877-1927). До іконографії "Мамай" зверталися також українські історики: Д. Яворницький, А. Скальковський, П. Клименко та П. Куліш. У наш час цю проблематику досліджували мистецтвознавці Платон Білецький, Григорій Логвин, Яків Затенацький та Павло Жолтовський. 1960 року вийшла друком фундаментальна розвідка П. Білецького "Козак Мамай" — українська народна картина".

Щодо походження композиції, то згадані дослідники не в усьому однастайні. Дехто з них (як от Кость Широцький), який, до речі, ввів у літературі назву "Козак-бандурист" шукає аналогів у мистецтві Заходу. Ряд вчених вбачає основою даної композиції найдавніший український живопис (Григорій Логвин, Павло Жолтовський). Однак, чи не найбільше прихильників має теорія східних джерел іконографії "Козака Мамай", яка розробляється і в наші дні.

До зразків перського декоративно-прикладного мистецтва та мініатюри XII-XV століть звертається Данило Щербаківський. Його підтримує Яків Затенацький, шукаючи подібні мотиви у перській мініатюрі VIII-IX століть і в мініатюрах рукопису XVIII століття поеми Фірдоусі "Шах-Наме". Платон Білецький вбачає аналоги у скіфському мистецтві й більш детально спиняється на буддійсько-ламаїстській іконографії XII-XIII століть. Тут доречно згадати картину "Козак, душа правдивая". Дослідник співставляє "дх'яні-мудра" із характерним малюнком рук козака, зазначаючи при тім, що не йдеться про механічне запозичення, а про "...типове для народної творчості переосмислення незрозумілого мотиву". Згідно своєї теорії, П. Білецький приходить до висновку, на відміну від деяких інших дослідників, що саме "Козак-бандурист" та "Козак, душа правдивая" є найдавнішими композиційними схемами, які виникли ще до XVII століття. Цікаву версію наводить у своїй статті львівський історик Я. Дашкевич, шукаючи значно ближчі в хронологічному й територіальному відношеннях композиційні аналоги, ніж його попередники. Він спиняється на буддистах-калмиках, що прийшли на Україну в 1639-42 роках, і були вірними союзниками козаків-запорожців у їхній боротьбі проти турків, поляків і татар. Серед численних зображень божеств, які вони возили із собою у спеціальних футлярах, прив'язаних до сідел, є малюнки, що відповідають схемі "Козака-бандуриста".

Якщо "Козак, душа правдивая" та "Козак-бандурист" є первісними композиційними схемами, що сформулювалися ще на зорі козацтва, то третій тип картини — "Козак Мамай" стосується пізнішого періоду історії нашого краю, пов'язаного із гайдамаччиною. Нововведенням середини XVIII століття є сцени із розправою гайдамаків над ворогами, а також напис імені козака: "Мамай".

Слово "мамай" тюркського походження, що входить до української мови у XV столітті. Воно й досі розповсюджене на території Південної та

Лівобережної України. Вираз "піти на мамая" означає "піти навмання". "Мамаями", як вказує Я. Дашкевич, називають степовиків, кочівників, розбишак і волоцюг. Так іменуються кам'яні "баби" на степових могилах, а також обламані безраменні кам'яні хрести чи безрукі люди. Мамаєм звався і золотоординський темник (воєначальник), який 1380 року зазнав поразки на Куликовому полі. Проте, з таким іменем діяли конкретні особи і в козацькому середовищі. А. Скальковський у 20-х роках XVIII століття розшукав архівні матеріали про двох гайдамацьких ватажків, що звалися Мамаями. Запорізький козак Мамай на байдаку прийшов у Мошни і зруйнував маєток князя Любомирського. Черкаський губернатор Ростковський писав про нього російським прикордонним властям: "Сего 1758 года мѣсяца апрѣля... козакъ куреня Щербиновскаго въ Съчи Запорожской, назвискомъ Мамай, напавши съ чатою своєю гайдамацкимъ способомъ на маестности здѣшнія Украинскія, а особливо на Мошны, и староство Черкаское разбойнически разорилъ...". Завзятого гайдамаку пізніше повісили й четвертували, а голову його із шапкою на шпилі виставили на мості в Торговиці. Якийсь Андрій Харченко зняв ту шапку, одягнув на себе і теж назвався Мамаєм. Продовжуючи дії попередника, загинув на palі.

Важко сказати, чи саме ці конкретні історичні особи спричинилися до назви козака. Однак, з XVIII століття ймення "Мамай" міцно закріплюється за героєм на картині (до цього часу безіменним), а згодом переходить на копії із старих зразків "Козака-бандуриста" і, фактично, стає загальною назвою для всіх типів композиції.

З XVIII століття традиційним стає і супровідний текст. Писали його переважно під малюнком на прокреслених рядках, або ж збоку, чи розбивали на групи — одна вгорі, друга внизу. Складався текст із куплетів віршованого вертепного монологу козака і народних пісень, які на різних полотнах доволіно перегруповувались, не змінюючи, однак, своєї суті. Вщерть переповнені різноманітними емоційними відтінками — від глузливого тону до щемливого смутку — вірші вводили глядача в непростий світ героя та розкривали його думки і характер.

Як правило, основою напису є монолог козака із відомого Сокиринського вертепу (так званої східно-української редакції вертепу), текст і ноти якого випадково потрапили ще у 70-х роках XVIII століття до родини Галаганів, власників маєтку в Сокиринцях на Полтавщині, і таким чином збереглися. Відомий на Україні громадський діяч Григорій Галаган (1819-1888) зазначав, що текст вертепної драми це: "...Языкъ различныхъ стихотвореній, рѣчей, надгробныхъ надписей эпохи между Стефаномъ Яворскимъ и Сковородою". Тому Платон Білецький не випадково стверджує, що слова: "Дивися та гадай! Та ба не вгадаєш, відкіль родом і як зовуть, нічирк не визнаєш" — є своєрідною пародією на стародавні надгробні надписи і наводить приклад епітафію Домонтовича: "Хто на мой образ оком поглядаєш, а щом за Ъ (ден) бывал вЪдати жадаєш..." Проводячи таку аналогію, П. Білецький припускає, що ці рядки спочатку з'явилися на картині, а вже потім потрапили в монолог вертепу.

У музеях Львова є п'ять полотен із зображенням знаменитого козака. Різні вони за живописним вирішенням та композицією. Для одного маляра важливим є в першу чергу сюжет, і він підходить до його втілення з позицій реалістичного живописання (ілюстрація 1). Інший, милуючись гнучкістю лінії, підкреслює округлість форми і створює декоративну композицію з яскравим звучанням барв. Кожен твір має супровідний текст, якому відведена значна частина полотна. Яким би не був напис — скороченим чи розгорнутим — він не лише доповнення до малюнку, а рівноцінний з ним та однаково важливий елемент композиції.

У Музеї українського мистецтва експонується варіант картини "Козак, душа правдивая" з кінця XVIII ст., який містить великий напис із п'яти куплетів. Він виділений світлими площинами, які створюють одночасно своєрідне обрамлення для малюнку. Вгорі, біля герба з конем, два білі згортки із записом першого та другого куплету. Три наступні — розміщені внизу під горизонтальною лінією списа. Писаний текст латинкою і, з незначними пропусками та перестановками, збігається із сокиринським вертепним монологом.¹

"Хоч на мене дивися того не вгадаєш
Як зовут відкол родом нічичирк не знаєш
Коли трапilos кому в степах бувати
То може той прізвище моє (угадати)
У мене імя не одно але як до ката
Так зовут як н(абіжиш на якого) свата
Жид з біди з рід(ног)о батка почитає
Милостивим Добродійом лях називає
А ти хоч назви на все повзяляю
Аби лиш не крамаром бо за те полаю

Одколь родом я на світі (взявся)
Всяк з вас хоче знати приміти
Жон в січи немає и всяк тої (добре знає)
Хіба скажеш з риби родом
Люб з пугача дід мій плодом
Но в том себе милиш и накриво цілиш
В нас согаков только сліди
Дици коні нам сусіди
Да Дніпрове стремя
То наше и Племя

Трохи ляхва вгадала
Що лошака даровала
На герб знаменитий
Глянь зверху он прибитий
Правда я конь степовой волі

1. Текст подається без збереження його графічних особливостей.

Так и козаки не без долі
Куда хотят скачут
За козаком не плачут
Гай гай як я молод був що во мні за сила була
Ляхов боручи и рука не мліла
Тепер и вош сильніша од ляхов здаєтця
Плечі и ногті болят як день попобєся

Такто бачу недолга літ наших година
Скоро цвітєт и вянет як в полі билина
Єт мині не страшно и на степу вмирати
Тилько жаль що нікому буде поховати
Татарин цураєтця а лях не приступит
Гіба яка звірака в байраки поцпит
А справді пристарівши на (Русь) пойти мушу
Ачей там одпоминают попи мою душу
Тилько мені нечля (?) на лаві вмерати
Є ще моя охота з ляхами гуляти
Ачей мині що небуд прикниут для смерти
Лиш жиду люб ляху мушу носа втерти
Хочаж мало зледащив однак чуют (плечі)
Кажетця поборовся и з ляхами гречи²

Іще б пронав хорєнгов за Вислу хоч (трохи)
Розсипалися б ляхва як од пожару блохи
Лучилос мині и не раз в степу варити пиво
Пив турчин пив татарин пив и лях на диво
Много лежит и тепер по степу спохмілля
Мертвих голов и косток од того весілля
Гей нутє лиш ви степи горіт пожарами
Бо вже час кожух миняти на жупан
Да як добрій ярмарок і удежа (?) покаже
То в парі жид з ляхом не один поляже
Пек їм як наможутся то мусиш вступити
За шкатулу чирвоних за род (?) золотом (шитий)
Кожух щорнілий скинєщ ім до ката
Аби як сцуратися з упрємо свата
(...) біжи до Січи могоричу п(ити)
Пек їм бодай як звикли нас (ляхи дурити)”

У ХІХ столітті популярним стає копіювання старих зразків картини. Тому нового не так уже і багато. Хіба що уточнюються імена героїв: ”Кошовий Харко”, ”Максим Залізняк”, ”Гордій Велегура”, які часто пишуться вгорі полотна. Окрім основного тексту з’являються також невеликі ”промови” козака, розміщені безпосередньо на зображенні.

2. Греч — особливий спосіб битви на шаблях.

Козак-бандурист. ХІХ ст. Львівський історичний музей.

Козак Мамай. ХІХ ст. Державний музей українського образотворчого мистецтва України. Київ.

Яскравим прикладом є картина "Грыцько-Запорожыць", яка є в збірці Національного музею. Під малюнком великої червоної шапки є напис: "Шапка моя сибірка, на тобі зверху дірка. Коли б де ляха обірвати та свою шапку полатати". Поряд маленька постать козака в шапці, перед яким казанок, підвішений на паличках. Текст говорить сам за себе: "Хоч я в степу і веселюсь, а таки цим кулішем підкріплюсь". Як бачимо, наївні і простодушні, дещо грубувати і прямолінійні написи збагачують зображення неповторним кольоритом народного гумору. Часто звучать у них і мотиви українських пісень, що засвідчує ще одна промова на картині "Грыцько-Запорожыць". Написана вона в правій частині полотна, біля зображення козака в чорному вбранні, що цілиться з рушниці у птаха на дереві: "Дивлюсь, приціляюся аж сидить. А як вистрілив аж із дуба летить. Як був у мене батько стрілець, а мати Марина, убив батько журавля, а мати зварила, та такий був добрий борщ, як добра година".

Історія картини "Козак Мамай", звичайно ж, на тім не закінчується. Бо ж не дарма кажуть, що "козацькому роду нема переводу". У ХІХ-му — на початку ХХ століття багато професійних мистців звертається до ушлявленого образу (І. Репін, С. Васильківський, Д. Бурлюк, Г. Нарбут). Тарас Шевченко змальовує "Козака Мамая" у своєму офорті "Дари в Чигирині 1649 року". Живе "Мамай" на Україні і по сей день — у поезії, прозі, живописі, графіці та скульптурі. Постать козака, стилізуючись, трансформується у своєрідний історичний символ України. Давній символ духу народного і вічна його загадка.

ГРАЄ, СПІВАЄ "РОКСОЛАНА"!

"Роксолана"!, "Роксолана"! — скандували і рядові глядачі, і солідні науковці, учасники Міжнародної конференції інвалідів, яка проходила 17-20 березня 1994 р. у Львові. Як тільки тріо бандуристок "Роксолана" закінчило свій виступ, шквал оплесків від захоплення заповнив залю. В залі зібралось багато прибулих на конференцію не тільки з України, але і з Польщі, Німеччини, Швеції, Голандії, США, Канади. Серед них інваліди, науковці, інші гості, представники преси, радіо, телебачення. Всі щиро аплодували злагодженному співу і виконавчій майстерності тріо. Тоді я вперше і познайомився з цим цікавим тріо, з яким згодом довелось часто брати участь в багатьох концертах, форумах, виступах.

...Тріо бандуристок "Роксолана" створено в 1991 р. в складі: Ольга Баглай, Раїса Марко та Любов Гаврилюк.

Ольга Баглай — народилась у Львові, вихованка дитячої капелі бандуристів "Дзвіночок", в складі якої виступала в багатьох концертах. Закінчила Львівське училище культури і Рівненський інститут культури. Має досвід роботи з капелями бандуристів ("Дзвіночок", "Веснянка"), керує капелею бандуристок Львівського училища культури. Крім тріо виступає і як солістка-бандуристка (серед інших виконує українські народні думи "Про козака бандуриста", "Плач Ярославни", "Буря на Чорному морі", твір Д. Січинського "Дума про Нечая", робить музичні обробки та перекладення для бандури.

Раїса Марко — викладач кляси бандури Львівської школи мистецтв ч. 5. Закінчила Львівське музичне училище і Рівненський інститут культури. Має навички педагогічної роботи, добре володіє грою на бандурі. Серед її численних учнів молоденький незрячий кобзарик Тарас Дороцький, який досяг значних успіхів, став лавреатом конкурсу бандуристів-школярів Львівщини. Р. Марко відзначається непересічними організаторськими здібностями, успішно керує капелею бандуристів "Кобзарик" Львівської школи мистецтв ч. 5.

Любов Гаврилюк — має великий досвід концертної діяльності. Багато виступала в народному ансамблі пісні та танцю "Черемош" Львівського університету ім. Івана Франка. Відзначається гарними вокальними даними, добре володіє чудовим голосом, грає на бандурі. Крім тріо співає в хорі при катедральному соборі св. Юра у Львові, являється солісткою цього хору.

Тріо "Роксолана" визнає традиції кобзарства, всі учасниці є дійсними членами Всеукраїнської Спілки кобзарів, бандуристів, лірників. Їх високий виконавчий рівень відзначено на обласному конкурсі викладачів музичних закладів (стали лавреатами цього конкурсу). Виступало тріо "Роксолана" на Вересаєвому святі в Сокиринцях (1992 р.), гастролювало в Боснії (1991

р.), брало участь в Днях слов'янської культури в Польщі (м. Жешів, 1994 р.), Міжнародній конференції інвалідів (1994 р.), Всеукраїнському фестивалі кобзарського мистецтва в Дніпропетровську (1994 р.), запрошувалось виступити на святкових концертах з нагоди 250-річчя перших поселень українців-русинів на території бувшої Югославії (м. Новий Сад, 1995 р.), виступало на урочистих зборах Українського товариства в Кракові (1995 р.). Були виступи тріо по радіо та телебаченні.

В репертуарі тріо, крім українських народних пісень є і кілька дуже оригінальних творів сучасних композиторів, зокрема їх своєрідною "візитною карткою" є твір "Роксолана", написаний (слова і музика) Богданом Пилатом із Львівщини (аранжировка Зінаїди Обухівської). Виконує тріо і твори акапельні, зокрема релігійного змісту.

Наполегливо працюючи над вдосконаленням техніки гри та ансамблевого співу, вміло підбираючи оригінальний репертуар тріо бандуристок "Роксолана" з кожним днем набуває все більшої популярності серед слухачів різних верств суспільства та заслуженого визнання фахівців — музикознавців.

...Нещодавно, на запрошення трудівників села (як добре, що незважаючи на досягнення і визнання, тріо не цурається таких запрошень) тріо "Роксолана" виступало на обжинках в селі Гиравка та урочистому вечорі, присвяченому четвертій річниці проголошення незалежності України в селі Медвежа на Дрогобиччині. І знову, на той раз скромна переповнена заля сільської "Просвіти" аплодувала бандуристкам, скандуючи "Роксолана"!, "Роксолана"!, дякуючи за подаровану радість спілкування та запрошуючи ще приїздити з концертними виступами.

З'їхалися учасники Першої капели бандуристів Львівської Політехники. Зліва направо: Петро Кіндратович, Олег Гасюк, Богдан Жеплинський, кобзар Лайош Молнар (грає на бандурі), Роман Жеплинський, Юрій Грицеляк, Роман Калужний, Іван Хомка. В другому ряді: Ярослав Дацишин, Богдан Ониськів та Богдан Боєчко.

Т. Зінченко
(Миколаїв, Україна)

СЛАВЕТНИЙ ІВАН КУЧУГУРА-КУЧЕРЕНКО — ПЕРШИЙ НАРОДНИЙ АРТИСТ- БАНДУРИСТ УКРАЇНИ

І. І. Кучугура-Кучеренко. Фото 1910-х років.

Здавна славиться Україна народними співцями-кобзарями. О. Вересай, С. Яшний, Ф. Холодний, М. Кравченко, П. Древиченко, П. Гашенко, Ф. Кушнерик, Т. Пархоменко, В. Шевченко, П. Гузя, С. Пасюга, Є. Мовчан, П. Носач... Це далеко неповний перелік імен дореволюційних і сучасних кобзарів, що вписали самобутні, неповторні сторінки в історію українського музичного мистецтва.

Одним з талановитих майстрів кобзарської справи був Іван Кучугура-Кучеренко (1869-1943 рр.).

Виконання ним українських народних пісень та дум, зокрема "Про смерть Богдана Хмельницького" та "Про Морозенка", — це зразок високої художності, взірць справжньої професійної майстерності.

Народився Кучугура-Кучеренко в селі Мурафі, Богодухівського повіту, Харківської губернії (тепер Краснокутський район Харківська область).

Невеселе було його дитинство та юнацькі роки. Коли хлопцеві минуло 9 років, помер батько, залишивши матір з малими дітьми. Через злидні та хворобу очей Іван на все життя залишився слабовидящим — ледва бачив стежку і ходив переважно з поводитирем.

З юнацьких років виявився у нього неабиякий голос, що згодом розвинувся в чудовий баритон. Грати на бандурі Кучугура-Кучеренко навчився майже у дванадцятирічному віці, очевидно, у свого земляка-кобзаря.

З 1900 року, відчувши у собі силу співака, він починає подорожувати по Україні і Росії, знайомлячи публіку зі скарбами пісенної творчості українського народу. Бував він у Києві, Москві, в Петербурзі, Ростові, Мінську, Одесі, в Полтаві і Катеринославі...

Кучугурі-Кучеренку одному з перших (і першому бандуристу) в Україні було присуджено високе звання Народного Артиста Української Радянської Соціалістичної республіки. (А потім, як і всіх українських інтелігентів, було репресовано в 1938 році).

Це була надзвичайно обдарована людина. Високий зріст, вродливе обличчя, довгі та пишні вуса, красивий бархатний тембр баритону — все imponувало Іванові як бандуристові.

В 1913-1917 роках мені пощастило з десятком разів слухати його спів та гру на концертах у Харківській бібліотеці ім. Короленка, та в залі колишнього земського зібрання. Щоразу там було стільки слухачів, що навіть не вистарчало місць.

Іван Кучугура-Кучеренко мав дві бандури (одну настроєну на мінорний, а другу — на мажорний лад). Вони були виготовлені з великих окоренків груші і відзначалися надзвичайною мелодійністю. Кучугура-Кучеренко співав про життя народу — злидні, горе. Репертуар його був дуже різноманітний. За свій довгий артистичний вік він проспівав більше п'ятисот пісень різних жанрів. Кожен концерт Іван починав з незабутньої пісні на слова генія українського народу Тараса Шевченка "Думи мої". Витончена гра на бандурі, велична і разом з тим сумна, повита тугою мелодія хвилювали слухачів — викликали в них найкращі думки і почуття.

Пам'ятаю, одного разу сиділи ми близько естради і бачили, як переживав Кучугура-Кучеренко, виконуючи яку-небудь трагічну пісню. По його щоках текли сльози, а він співав; гучно лунав, чаруючи всіх присутніх, його красивий оксамитовий голос. Виконання ним пісень "Та не жур мене, моя мати, бо я й сам журюся", "Ой, пушу я кониченька в сад" були такими зворушливими, що всі в залі плакали. Майстерно, з жалем, з особливим тремтінням голосу виконував він і пісню "Ой, піду я лугом", де чулося справжнє горе вдовиці:

Нічим протопити, нічого й зварити, —

Малі кричать діти: "Дайте, мамо, їсти..."

А коли він співав пісню "Усі гори зеленіють", публіка була сама не своя. Голос його звучав особливо м'яко і був такий чарівний, що нас, слухачів, ніби проймав електричний струм: в горлі з'являлись спазми, а

повіки мимоволі кліпали й розряджувались сльозами. Коли він закінчив, то навіть не підвівся на бучні привітання: він сам плакав, і ніби трохи соромлячись, витирав хустиною сльози.

Коли ж він виконував на бандурі "Бурю на Чорном морі", ми забували, що сиділи в залі, — нас полонила ціла злива, справжня буря звуків. Гарячий відклик в серцях слухачів знаходили й такі пісні, як "Зоре моя вечірняя", "Гей, гук, мати, гук", "У Царгороді на риночку".

А яке піднесення панувало в залі після виконання Іваном пісні "Ой, у полі могила з вітром говорила". В нашій уяві з'являлась не одна — цілі десятки, сотні могил, що їх так багато по всій Україні... Могили нескорених...

Ніхто до нього й після нього так не виконував цих пісень, і який жаль, що його школа гри, школа його співу при грі на бандурі не сприйняті й не успадковані теперішніми бандуристами та капелями бандуристів.

Іван Кучугура-Кучеренко мав коло 50 років, коли співав:

Ой, чого ти, дубе,
На яр похилився,
Чого ж ти, козаче
Не спиш, зажурився?

Але співав так, що ми бачили на сцені не літнього козака з запорізькими вусами, а закоханого юнака, очі якого палали любов'ю. В мелодії й словах чулися невимовна туга, болісне почуття самотності й надія розвіяти смуток в жорстокому бою з ворогами.

Одного разу він співав дует "Ой, у полі вітер віє" зі своєю дочкою Олесяю. Таке прекрасне виконання цієї пісні нескоро почув я вдруге (дует Паторжинського і Петрусенко).

Нарешті, зупинимось на виконанні Кучугурою-Кучеренком гумористичних та жартівливих пісень. Він тоді ніби перевтілювався в іншого артиста. Ми чули і бачили справжнього веселуна з вечорниць чи весілля. В піснях "Удовицю я любив", "Казав мені батько" Кучугура-Кучеренко виявив себе як першорядний актор-гуморист. Гумористичні пісні ("Куди їдеш, Явтуше", "Била жінка мужика", "Ой, важу я важу на ту дівчину вражу", "Що кум до куми залицявся", "Гарбуз білий качається", „Зібрав батько кумпанію", "Дозволь мені мати" та ін.) у виконанні Кучугури-Кучеренка ставали ще барвистішими.

Видатний співак і бандурист вмів доводити до свідомости слухачів велич та красу їх пісень, спрямувати думки та симпатії до скривдженого й пригнобленого люду.

Тепер, коли вся українська земля дзвенить новими піснями, згадаймо Івана Кучугуру-Кучеренка, неперевершеного виконавця українських народних дум та пісень "незлим, тихим словом", віддаймо йому належну шану, як вірному синові свого народу.

БАНДУРИСТ ДМИТРО АНДРУСЕНКО

(до 100-річчя від дня народження)

Цієї осені минає 100 років від дня народження Д. В. Андрусенка — кобзаря, диригента, педагога. Так названо Дмитра Васильовича в енциклопедичному довіднику "Митці України" (Київ, видавництво "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 1992 р.).

Д. В. Андрусяк народився 4 жовтня 1895 року (в довіднику помилково вказаний 1885 р.) на Полтавщині в селі Решетилівці, розташованому на березі тихоплинної річки Говтви, притоки Псла. Народився в простій селянській родині. Невідомо, як би склалася доля малого Дмитрика, якби природа не наділила його дзвінким, сріблястим голосочком, а вже той привів його у 8-річному віці до хору місцевої церкви.

Церковний хор і визначив весь його подальший життєвий шлях. Там він осягнув музичну грамоту, звідти виніс смак до академічного співу. А ще ж були погожі весняні та літні вечори, коли з різних кінців села доносились українські народні пісні, щемно відлунюючи в серці.

Відшуміли над Решетилівкою буремні роки Першої світової війни, революції, громадянської війни. В 1921 році Дмитро Андрусенко закінчує в Полтаві курси хорових диригентів і стає професіональним музикантом. Ніхто з рідних не може тепер точно сказати, коли вперше потрапила до рук Дмитра Васильовича бандура, але на фотографіях, де він ще зовсім

юний, він уже з бандурою. Бандура, сопілка, українська пісня стали символами віри Дмитра Васильовича на все життя.

До війни Дмитро Васильович разом з дружиною Марією Григорівною, вчителькою, також залюбленою в українську пісню і бандуру, працював у селах Полтавщини і Сумщини, в Кривому Розі. І скрізь він створював не просто хори, а капели бандуристів. У сталінські часи ні бандур, ні сопілок промисловість не випускала, і Дмитро Васильович, взявши за взірець старовинні бандуру і сопілку, виготовляє їх сам. Не одну, не дві, а кілька десятків!

І дзвеніли бандури, сплітаючись з дитячими голосами і ніжним сумом сопілок, на концертах, районних і обласних оглядах художньої самодіяльності, на республіканській олімпіаді дитячої творчості. Підросли діти (дві дочки і син). Уже Валя і Неля опановують гру на бандурі, а малий Юрко бавиться сопілкою, та все обірвала війна.

По війні Дмитро Васильович з родиною переїздить в с. Шалигине (тепер Глухівського району) і знову бере в руки рубанок та стамеску, — виготовляє бандури, цимбали, сопілки та вчить грати на них школярів і дорослих.

З 1947 року і до кінця життя Дмитро Васильович проживав у Сумах. В школі ч. 20 (тоді жіночій) він організовує капелу бандуристок, яка швидко досягає високого виконавського рівня і стає учасницею республіканської олімпіади художньої самодеятельности. Більшу частину репертуару складали українські народні пісні, обробки Лисенка, Косенка, Степового і, як стало відомо автору пізніше, власні обробки Дмитра Васильовича. Хор має неабиякий успіх на оглядах художньої самодеятельности, його записували і транслювали по Сумському радіо. В цій же школі Дмитро Васильович створює ансамбль сопілкарів.

А в 1949 чи 1950 році Дмитро Васильович при Палаці піонерів організовує змішану дитячу капелу бандуристів, взявши за основу кращих бандуристок школи ч. 20, доповнивши кращими хористами школи ч. 7 і навчивши їх грати на бандурі, прилучає до них ансамбль сопілкарів. Репертуар капели був виключно українським.

Окрім того, що капеля демонструвала чудову гру і спів, яке барвисте видовище являла вона собою! На сірому тлі бідності тих років — дівчата в яскравих вінках з стрічками, у сорочках, вишитих власноручно, хлопці — в солом'яних брилях, білих вишиванках, у шароварах з фарбованої марлі (тоді вона була дешева). О, то було справжнє свято для очей і душі!

В середині п'ятидесятих років наша промисловість нарешті починає випускати бандури, і Дмитро Васильович, що вже досяг пенсійного віку, при Палаці культури заводу ім. Фрунзе створює дорослу капелу бандуристів, до складу якої ввійшли і деякі його колишні вихованці з дитячої капелі. Капела мала високий виконавський рівень, і то вже не вина Дмитра Васильовича, що після нього вона з часом розпалася.

Помер Дмитро Васильович 18 липня 1965 року після тяжкої і тривалої хвороби. Поховано його на центральному міському цвинтарі.

Зараз багато говориться і пишеться про духовне відродження, про пробудження національної свідомости. Мабуть, це не зайве. Але головне все-таки не в цьому. Дмитро Васильович ніколи не вів розмов на цю тему. Він просто розкривав пелюстки юних душ назустріч українському слову, українській мелодії і багато досяг.

Слід зазначити, що в 40-50-ті роки в Сумах працювало чимало здібних і відданих справі музичних керівників, але ніхто не зробив більше за Дмитра Васильовича для того, щоб наше слово, наша пісня не вмерли, не загинули.

Його, людину виняткової скромности, працьовитости, терпіння (хто працював з дитячими колективами, знає, скільки його потрібно), великої громадянської мужности (згадаємо, в які роки він плекав і ніс людям українську пісню), шанували сучасники, він заслуговує на вдячну пам'ять нащадків.

Гадаю, що товариство "Просвіта", Палац культури СМНВО ім. Фрунзе, Палац дітей і юнацтва, сумські хорові колективи і бандуристи мали б взяти участь у вшануванні світлої пам'яті Д. В. Андрусенка. Адже вони слугують тій справі, якій Дмитро Васильович присвятив усе своє життя. Це міг би бути вечір спогадів, адже в Сумах живе чимало вихованців Дмитра Васильовича, дехто з його молодших колег з 20-ої і 7-ої шкіл, дві його доньки — колишні вчительки, а тепер пенсіонерки. І завершити вечір личило б концертом української пісні.

В. Кушнет.

Олесь Наклович

ОЛЯ ГЕРАСИМЕНКО ОЛІЙНИК ЗАХОПЛЮЄ АМЕРИКАНСЬКИХ КРИТИКІВ І ПУБЛІКУ ГРОЮ НА БАНДУРІ

Виступ із симфонічною оркестрою "Камелія" у Сакраменто. Соліст — бандуристка Оля Герасименко. Диригент Нен Вашбурн.

В суботу 21-го жовтня 1995-го року в столиці Каліфорнії, Сакраменто, на відкритті музичного сезону прозвучала українська бандура в поєднанні з симфонічною оркестрою "Камелія". Бандуристка Оля Герасименко Олійник була солісткою в американській прем'єрі концерту ч. 2 для бандури з оркестрою свого чоловіка, композитора Юрія Олійника.

Цей концерт був спеціально написаний для неї в 1993-ім році і світова прем'єра вже відбулася в родиннім місті Олі, Львові з участю Львівської симфонічної оркестри в місяці червні цього року.

Про американську прем'єру в рецензії, опублікованій 23-го жовтня в газеті "Sacramento Bee" критик, Вільям Глакін, написав що Оля Олійник, уроджена і вихована в Україні, є віртуозом з міжнародною репутацією. Вона грала на своїм інструменті з блискучою легкістю, виконуючи гліссанда і швидкі арпеджіо правою рукою, рівночасно граючи мелодії лівою. Композитор Юрій Олійник також уродженець України, отримав вищу освіту в США і є знаний, як викладач музики в Сакраменто.

Про сам концерт Глакін висловився з признанням, зауважуючи, що в ньому є чимало зворушливих драматичних моментів, та милозвучна

оркестрація з багатьма мідними інструментами. Є тут багато гарних мелодій, цікаво застосованих в концерті.

Глакін був непевний, чи акустика приїщення, чи сама оркестра часом виказались заголосною для бандури. Все ж таки, на його думку, в багатьох місцях де бандура була домінуючою, а особливо в каденціях вона прозвучала знаменито з віртуозними пасажами, які виявили величезний діяпазон цього інструменту від найнижчих до найвищих тонів. Глакін зазначив, що прем'єра 2-го Концерту для Бандури з Оркестрою була найбільш важливою точкою програми цього вечора.

Приємно було почути враження ще одного критика 26-го жовтня на ранішній радієвій передачі. Кларк Мітзе, який веде щоденну програму на станції KXPR KXJZ сказав, що публіка міста Сакраменто щороку з зацікавленням очікує відкриття сезону оркестри "Камелія", бо знає, що тут буде якась нова несподіванка. І ось, концерт в суботу 21-го жовтня під керівництвом диригентки Нен Вашбурн не розачарував публіку, бо всі мали нагоду почути інструмент, якого більшість американців не тільки що не чула і не бачила, але і не знала, що такий існує. Інструмент цей є 65-струнна бандура, що є поєднанням лютні, цитри і арфи і інших струнних інструментів, а музика, яка була в програмі це американська прем'єра Концерту, написаного, композитором Ю. Олійником, який перед програмою дав пояснення про цей незвичайний український інструмент, який навіть з електронічним посиленням, звучав ніжно як арфа, а в голосніших моментах мав брильянтний тембр, подібний до фортепіано з часів Моцарта. Оля Олійник виявилась захоплюючим виконавцем і публіка бурхливими оплесками не дала їй зійти зі сцени аж поки вона відіграла короткий, але також ефектний наддаток".

Надіємося, що в майбутньому подібні концерти з іншими симфонічними оркестрами відбудуться в інших містах США і Канади і дадуть нагоду Юрієві і Олі ще більше пропагувати українську музику і наш рідний інструмент, бандуру.

Ансамбль Бандуристів "Віночок", Sacramento, California.

С. МАЛЮЦА-ПАЛЬЧИНЕЦЬКИЙ — ВИЗНАЧНИЙ БАНДУРИСТ УПА

На фото (зліва): С. Малюца, В. Юркевич і З. Штоколко.

”Пальчинецький” — це Степана псевдо, яке взяв від села, де родився, щоб не наражувати своїх батьків і родину від переслідування комуністичною владою.

Учні, які вчилися в Степана, це були: брат Антін, дві доньки, Крук-Мелодія упівець. У Баффало — проф. Р. Левицький, Марта Гірняк, Остап Заяць і Іван Федоришин.

Народився 19-го листопада 1915 року в с. Пальчинці, Збаражського повіту, в священничій родині. Це був взір українського священника-патріота. Батьки передали йому любов до Бога і України та всього рідного. Вже змалку полонила його українська пісня і музика. По закінченні народної школи вступив до гімназії у Львові, де перед самою матурою був арештований за приналежність до ОУН.

В 1935 році здав іспит зрілості в Малій Духовній Семінарії, відтак записується до Українського Музичного Інституту ім. Лисенка у Львові, відділ диригентури і оркестрації. Коли проф. Колесса виїжджав у терен, передавав Степанові провадити оркестрою. В 1939 році закінчує у Львові Інститут Пластичного Мистецтва.

З приходом німців складає іспит у 1942 році і дістає диплом, відділ малярства, у проф. Осінчука. В 1943 році зписується на медицину, яку не закінчив, бо мусів виїхати на Захід. Разом з наймолодшою сестрою і братом переходять в Карпати.

Тут зустрічають ген. Романа Шухевича, приятеля дому Малюци. Ген. Роман Шухевич був товаришем брата Степана, Івана, який загинув в Україні.

1945 року переїжджає до Баварії, де зв'язує подружжя з Ярославою Демків і невдовзі дістає звання магістра фармації, як і його дружина.

Вчився грати на бандурі в Костя Місевича, найбільш визначного бандуриста того часу, який мав брилянтну техніку і був справжнім банду-

ристом-виртуозом. Від нього навчився робити бандури і при його допомозі зробив першу бандуру, з якою не розлучався. В той час Степан був студентом і на вакаціях концертував з Місевичем і його дружиною. Одного разу коли німці напали на криївку УПА біля Кременця, щоб не попасти їм у руки, Місевич покінчив самогубством. Німці розбили його бандуру, а в родинному селі спалили його хату.

Опісля концертує з бандуристами: Сінгалевичем, Ганушевським, Ластовичем, Штокалом і Юркевичем.

Мальовничий куточок Карпатських гір став раптом свідком ляна приймала цвіт української нації. На поляні шикувались — бійці новоствореної армії УПА, які прибули на торжество проголошення утворення Української Головної Визвольної Ради (УГВР).

Вони, повні сили хлопці, разом з невеликою групою завзятих молодих та дівчат, щойно склали присягу на вірність народові та Україні і тепер в святковій тиші слухали пісню. Пісня, яка народжувалась під звуки двох бандур, зачарувала. Вона мов на крилах злітала з лісової поляни і поза вершини замріяних Карпат неслась, здавалося, аж до самого Бога.

В центрі галявини сиділи і грали-співали учасники УПА, бандуристи брати Антін і Степан Малюци. Готуючись до цієї історичної події Степан склав слова і створив мелодії своєї пісні "Гей степами".

Слова пісні западали глибоко в душу заприсяжених і неначе стверджували готовість слухачів не тільки полицарськи захищати рідні права, але й боротись за волю України, та вмерти в потребі за велику ідею!

Закінчилась пісня. Колона повстанців рушила в похід, а з ними і бандуристи брати Малюци.

В 1944 році Степан офіційно вступив в ряди УПА, виконував свою пісню на торжестві проголошення УГВР, після чого ген. Роман Шухевич передав йому приказ перейти кордон і їхати в світ та розповідать про утворення формування УПА в їх дії у боротьбі за українську державність, бути новими сучасними кобзарями на закордонних землях.

В 1945-47 роках виступав з концертом як соліст бандурист, а також в складі тріо разом з бандуристами Зиновієм Штокалом та Володимиром Юркевичем, пропагуючи правду про Україну.

Будучи в Баффало мав кілька інтерв'ю з американськими газетами про бандуру і її походження. З самого початку включається в суспільне життя громади. Часто виступав як соліст на телевізійних програмах Р. Мариновича. Провадив школу гри на бандурі, також провадив школу гри на бандурі в Рочестері.

Будучи в Мюнхені, видав перший співаник УПА.

Степан зробив для своїх дітей чотири бандури, на яких вони досі грають. Любов до української музики і пісні передав своїм дітям. Також артистичну і малярську здібність удідили всі діти.

З кожним роком тратимо когось з давних бандуристів, які багато часу і сили присвятили українській музичній культурі.

ОЛЕКСІЙ ЧУПРИНА — ОСТАННІЙ КОБЗАР КАНЕВА

Патріарх Мстислав слухає думи у виконанні Олексія Чуприни на сходах Музею Т. Шевченка в Каневі. Біля нього о. Віктор Кулій.

Олексій Чуприна — це хіба найбільш популярний і відомий бандурист в Україні.

Багато українців, які відвідують Україну, стараються поїхати до Канева. більшість туристів, звичайно, їде з Києва до Канева швидкісним пароплавом. Така поїздка переважно забирає цілий день, бо там на місці є справді що побачити. Крім самої могили, більшу частину дня забирає відвідування музею. У Каневі не було відвідувача, якого б не захопила наскрізь невмируща Шевченкова дума і пісня у виконанні кобзаря Олексія Чуприни. Маса українського народу з різних частин України і цілого світу, мали нагоду пізнати цього кобзаря, бо він там був кожного дня з бандурою.

Кобзаря Олексія знає майже кожен третій львів'янин. Цисельні делегації завжди несли до пам'ятника Кобзареві як не кіш квітів, то рушники чи інші святкові пам'ятки, а найчастіше пісні, бо там вони звучать винятково могутньо і задушевно.

Кобзар Олексій Чуприна вітав усіх рокотом своєї бандури, з високої Чернечої гори голосив усьому світові про невмирущу славу генія Шевченка, вітав усіх тих, хто йшов з чистим серцем і душею, щоб віддати поклін порохові та вічному духові найславнішої людини — Тараса Григоровича Шевченка.

У Каневі, в Музеї ім. Тараса Г. Шевченка, на другому поверсі в одній із залів висить велетенська карта світу, на якій у самому центрі видніє напис "Канів", до якого з усіх усюдів, з усіх частин світу, великих і малих островів, міст і сіл, проведені стрілки, по яких видно, що немає такого народу, від якого шанувальники не вклонялися б на священній Чернечій горі великому генієві України.

1977 р. в Каневі при могилі з бандуристом Ліда Чорна.

Бувало й так, що Кобзар, граючи на своїй кобзі, на сходах чи біля самого пам'ятника в тіні дерев, своїм орлиним поглядом вдивлявся до кожного прибулого і наче наскрізь проникав у душу відвідувача, який заворожено дивився на горду постать Тараса, слухаючи дум і пісень, не таючись втирав свої сльози. Тоді кобзар ще дуже виливав свою душу у голосні струни. Він сам їздив по цілій Україні, а особливо по слідах Тараса Шевченка. Майже кожного року Олексій Чуприна їздив до меморіального музею-квартири Т. Шевченка у Петербурзі. Їздив у Вільнюс, Новгород, Оренбург, на Кавказ і Крим. Він був частим гостем Києва, Переяслава, Почаєва, Берестечка та багатьох інших історичних місць. Майже щороку бував у Львові.

Разом із ним часто виступав з концертами відомий у Львові кобзар Михайло Баран (зі своїми синами-бундуристами — Орестом і Тарасом). У самому Каневі не відбулося майже жодного свята без участі Олексія Чуприни. Це ж бо дуже цікава і непосидюча людина.

Оповідав мені бандурист Михайло Баран, що одного разу він у складі делегації, очолюваної видатним народним артистом України, який мав передати йому нагороду Міністерства Культури. О. Чуприні не хотілось чекати на цю нагороду, то ж залишив делегацію зі словами: "Нагорода не

заяць, не втече, а їду до людей, які чекають Шевченкового слова і пісні”. Нагороду довелось передати директоріві Музею ім. Тараса Шевченка.

Тоді вже, після важкої недуги, кобзар Чуприна був дуже кволий, але все ж таки приїхав на відкриття і посвячення пам’ятника Тарасові Шевченкові у Львові. Саме там Олексію Чуприні, одному із перших, за вагомий внесок у розвиток сучасного кобзарського мистецтва, за діяльність у часи терору, за значний вклад у розбудову суверенної України, в 1992 році присуджено премію Фонду Духовного Відродження ім. Митрополита Андрея Шептицького.

Кобзар Олексій Чуприна народився 29-го лютого 1908 року в Гарбузині Корсунь-Шевченківського району, Черкаської області.

Він- учасник Другої світової війни. Його бандура, як і він сам, поранена ворожими кулями та шрапнелями, сьогодні знаходиться в Музеї ім. Тараса Г. Шевченка у Каневі.

Олексій Чуприна помер 8 травня 1993 року і похоронений на Чернечій горі, недалеко від могили Тараса Шевченка.

МИХАЙЛО ТЕЛІГА — КУБАНСЬКИЙ КОЗАК БАНДУРИСТ

Михайло Теліга в студенські роки.

Про Олену Телігу, як видатну поетесу і мужнього борця за визволення рідного краю вже написано, особливо в останні роки, чимало. Її ім’я обростає легендами, ним називають вулиці та майдани, ставлять пам’ятники, але про того, з ким стала на рушничок, згадують лишень кількома

скупими словами. І впливає з тих слів, що буцімто не вона при ньому, а він — кубанський козак з діда-прадіда Михайло Теліга, був при ній. Але ж кожен лист Олени криком кричить, що це неправда. Її дорогий Михайлик, любий та коханий, був для неї неприступною фортецею, з бійниць якої вона ляла розпечену смолу свого гнівного слова на голови ворогів України!

Михайло Теліга народився 1898 року на Кубані, в сім'ї станичного отамана і лікаря. Улас Самчук зберіг листа Михайлова батька, в якому Павло Теліга переповідає синові-емігрантові історію їхнього козацького роду.

Усі брати Михайла загинули в боях з денікінцями та більшовиками, а йому вдалося втекти з Кубані до Києва і вступити до капелі кобзарів під орудою Василя Ємця. Довго там однак не був. З наступом більшовицьких орд, молодий кубанський козак-кобзар покинув капелю. За його біографією можна писати історію української революції. Куди тільки, на які fronti не кидала його громадянська війна! З якими тільки ворогами України не бився!

Відомий скульптор, автор надмогильного пам'ятника Іванові Франкові на Личаківському цвинтарі, Сергій Литвиненко, лишив чудовий спомин, як після бою з матросами, молоденький фельдшер Михайло Теліга, вправно бинтує козацькі рани.

На пеньку сидів молодий козак Михайло Теліга. На колінах сперта бандура. Навкола ідеальна тиша, в яку вкрадається лагідна мелодія бандури і ніжний тенор, який співав думу про Байду. Пальці ритмічними рухами посувалися по струнах. Юне, гарне обличчя, підняте легко вгору, осяяне місячним світлом. Задивлені в далечінь сірі очі, ніби бачили все те, що кажуть слова думи.

А кажуть вони про лицарів козачої доби, про велич і потугу козацького духу, про безмежну любов до Батьківщини, про глибоке почуття лицарськості та слухності козацьких змагань за волю...

Слава про незвичайного кобзаря-фельдшера дійшла й до Симона Петлюри. Зворушений подвигами, кобзарським хистом Теліги, Головний Отаман вписує його до складу своєї особистої охорони.

Судилося Михайлові Телізі перейти страхітливий "трикутник смерті", в якому опинилась Українська Армія в 1919 році, де помирало від тифу безліч українців. Михайло вижив, співаючи козацьких дум нещасним дітям нещасного краю, а вийшовши на куцу емігрантську волю, з бандурою через плече ходив від одного лемківського села до другого, щоб визволяти з облудних москофільських тенет довірливі лемківські душі.

На концерті в Криниці знову зустрівся з С. Литвиненком. Були прекрасні місячні ночі. Михайло сідав під вікном з бандурою. Глибоко в душу вливались звуки бандури. Ми провели вдвійку три вечори, наповнені смутком радісних споминів.

Не Київський університет судилось Михайлові закінчувати, а Подєбрадську академію.

Саме в той час з України доходили страшні вістки. Там розстріляли редактора газети "Українське Слово" Івана Рогача та журналістів Оршана,

Олійника і Яковенка. У Києві вперто говорили про масові арешти і розстріли.

О. Ольжич наказує всім розконспірованим членам покинути Київ. Олена вдруге не хотіла виїхати з Києва. Вона чекала Михайла з Кракова. Все своє свідоме життя писала про відвагу, шляхетність, посвяту, а своїми творами закликала інших заради майбутнього Української Держави — йти на смерть.

Михайло зрозумів її. Поїхав з "безпечного запілля" на вірну смерть. Він вернувся до Києва.

9-го лютого 1942 року гестапівці прийшли на квартиру подружжя Теліги та несамовито грюкали в двері, але виламувати їх чомусь не хотіли. На другий день прийшов Михайло і серцем відчув біду. Відразу поспішив до Спілки.

Всіх кати заарештували, катували і розстрілювали. Олена Теліга трималася винятково мужньо не лише на допитах, але й під час екзекуції в Бабіну Ярі. Одному з дослідників життя і творчості поетеси приписують такі слова: "Я не бачив мужчини, щоб так героїчно вмирав, як ця гарна жінка".

Для того, щоб вона вмирала героїчно, добровільно зголосився на смерть Михайло Теліга. Бо ж ніхто інший як він, гартував її волю, вчив ненависти до ворогів і любови до розп'ятого краю.

"Однією ночі, над ранком, на в'язничних коридорах зчинився рух. Раптом було чути крик: — Хто вийде живим, скажіть, що гестапо розстріляло Михайла Телігу з Кубані! Почулись крики катів, посипались удари — все стихло. В якійсь келії на стіні появилася видряпаний напис: "Тут сиділа і йде на розстріл Олена Теліга". Їх розстріляли 21-го лютого 1942 року в тому Бабіну Ярі, який тепер у незалежній Україні вперто намагаються перетворити на єврейську святиню.

"За німецької окупації — пише "Вечірній Київ", розстріляно багато воїнів УПА та українського підпілля".

**Якщо бажаєте, щоб Ваш журнал,
„БАНДУРА”, далі появлявся допо-
можіть йому складаючи свій даток
на ІПРЕСФОНД.**

НОВИНИ НА БАНДУРНО-КАСЕТНОМУ РИНКУ

”...І прадіди в струнах живуть” — під такою назвою вийшла в світ касетка числом No 1 Тараса Лазуркевича — молодого кобзаря зі Львова, випускника Вищого музичного інституту, кляси Василя Герасименка.

Про Тараса Лазуркевича, лавреата Першого Міжнародного конкурсу бандуристів, який відбувся у Києві 1993 року, вдало сказала кореспондент газети ”За вільну Україну”: ”...раніше себе не відчувала шанувальницею бандури. Можливо тому, що доводилося чути лише мляве пощипування струн, заглушене співом самодіяльних виконавців. Але коли на сцену вийшов чорночубий, вусатий бандурист в ошатному гетьманському вбранні і плавно торкнувся струн бандури, мені здалося, що звуки виринають не з дерев’яного серця інструменту, а з мого власного. Було таке відчуття, ніби музикант грає на струнах моєї душі, бо вона раптом тьохнула. Напевно така сила справжнього мистецтва. Ім’я цього бандуриста відтепер запам’ятаю назавжди — Тарас Лазуркевич, бо це він відкрив для мене бандуру...”

Тарас — молодий і перспективний виконавець з щиро українською душею. Віртуозно володіє технікою гри на обох видах бандур — як київського, так і харківського типу, а також приємним баритоном. Ось він і пропонує вам свій перший альбом, який складають зразки кобзарського репертуару: думи (Про козака Голоту, Про Марусю-Богуславку, Про Озівських братів), історичні пісні (Віє вітер, Через поле широкее, Над річкою, Гей, літа орел), танок ”В’язанка”, псалом та кант і пару жартівливих пісень. Касетку можна придбати за адресою: Україна, 290071 м. Львів вул. Кульпарківська, 141/192, телефон (0322) 63-47-49

Роман Гриньків — "Бандура" представляє на суд слухача касетку з суто інструментальною музикою. Роман — випускник Київської консерваторії, кляси С. Баштана, лауреат кількох конкурсів, а також — заслужений артист України (1995) та член Міжнародної асоціації імени Менухіна. На касетці підібрані твори різних жанрів — як класичні варіяції українських авторів — "Взяв би я бандуру" (А. Муха), чи "Йшли корови із діброви" (С. Баштан), перекладення для бандури: Соната Д. Бортнянського, Варіяції на теми Моцарта М. Глінки, "Зозуля" — Дакена, Соната Де ля Пена, Фантазія Г. Стіела, так і власні композиції Романа — Веснянка, Елегія та Місячні ритми, які звучать дуже оригінально і свіжо. Роман — віртуоз високої кляси, шукає нові виразові та технічні можливості бандури, творить та експериментує.

Треба також зазначити, що для обгортки касетки використано графіку Романа-бандуриста, отже Гриньків — всесторонньо обдарована особистість.

Касетку можна придбати за адресою:
Yevshan Corporation
P.O. Box 325, Beaconsfield, Quebec,
Canada H9W 5T8

ПАРТИЗАНСЬКА

Зеновій Штокалко

рум рум рум

Гей, по-вий-те, буй-ні

віт-ри, за-п'є-міть діб-ро-ви!

Про-ща-вай-те рід-ні се-ла, зна-йо-мі до-

ро-ги, 1. 2. Гей! Гей!

Гей! Гей! зна-йо-мі до-ро-ги, 1. 2. ро-ги. al Segno

Гей, поійте буйні вітри
Зашуміть діброви,
Прощавайте рідні села,
Знайомі дороги.

Закувала зозуленька
З ранньою росою,
Не бануйте, дівчатонька,
Так дуже за мною.

Ой, не плачте, не сумуйте
В вечірню годину,
Бо ми ідем, моя мила,
В бій за Україну.

Як над'їхав сам атаман,
Кінь конитом креше,
Як совстів цілу хмару
Лихе на нас несе.

Як вдарили партизани
У три скоростріли
Утікали комуністи,
Штани погубили.

Утікали комуністи
Крутими ярами,
А за ними у погоню
Партизани гнали.

Прийде, ляше, й ти, москалю,
Ще раз на Україну
То вам справим, любі гості
Славненьку гостину.

Гостиноньку прехорошу,
Нічого казати
Що не буде, враги кляті,
Кому з нас тікати.

ГЕЙ, СТЕПАМИ

Степан Малюца

Marciale

Гей, сте па ми, тем ни ми я ра ми ма ше ру ють

ста ле ві пол ки. Хто від важ ний

Гей...

ма ше ру є зна ми, ли ца ря ми будь те ю на ки.

Гей, степами, темними ярами
Машерують сталеві полки.
Хто відважний - машерує з нами,
Лицарями будьте, юнаки.

За нікого битись не будемо,
До нікого в найми не підем.
Для України ми усі живемо,
Для України голови складемо...

Кожний ворог йде нас визволяти,
А для себе землю він краде.
На могилу землю буде мати,
На могилі воля зацвіте.

Лети пісне попід небесами
До українських промовляй сердець,
Нехай буде наша воля з нами,
А ворожим замірам кінець.

МОВА РІДНА, СЛОВО РІДНЕ

Слова і музика І. Воробкевича

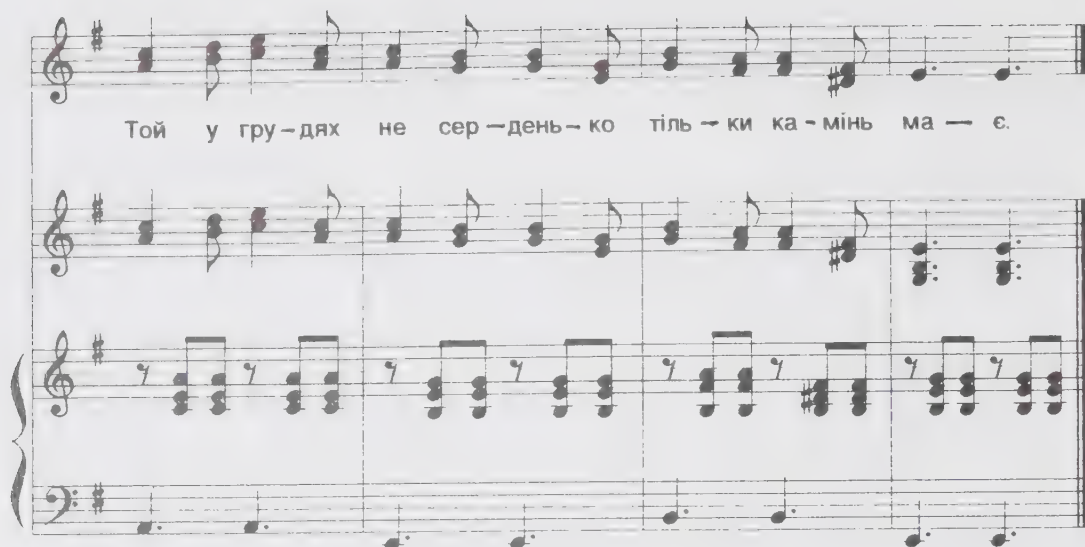
Помірно

1- бандура

2- бандура

Мо - ва рід - на, сло - во рід - не, хто вас за - бу - ва - є,

Той у гру - дях не сер - день - ко тіль - ки ка - мінь ма - є,

Мова рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має.

Як ту мову мож забути,
Котрою учила
Нас всіх ненька говорити,
Ненька наша мила?

Як ту мову мож забути?
Таж звуками тими
Ми до Бога мольби слали
Ще дітьми малими!

У тій мові ми співали,
В ній казки казали,
У тій мові нам минувшість
Нашу відкривали.

Мова рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має.

Конопленко-Запорожець.

ДЕ ЗГОДА В СІМ'ЄЙСТВІ

Слова Григорія Сковороди

Українська народна пісня

Спів

Бандура 1

Бандура 2

Де

зго - да в сі - мейст - ві там мир і ти - ши - на, щас -

ли — ві — там лю — ди. бла-жен — на сто — ро — на. Іх

The first system of the musical score is in D major (two sharps). It consists of a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves. The vocal line begins with a half rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes. The piano accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a simple bass line in the left hand.

Бог бла-го — сло-вля — є, доб-ро їм по — си-ла — є, і

The second system continues the musical piece. It includes a vocal line and piano accompaniment. The vocal line has a repeat sign at the beginning. The piano accompaniment maintains the same rhythmic pattern as the first system.

зни — ми він жи-ве, і щас — тя їм да-є.

The third system concludes the musical piece. It features a vocal line and piano accompaniment. The vocal line ends with a double bar line. The piano accompaniment also concludes with a double bar line.

ДЕ ЗГОДА В СІМЕЙСТВІ

слова Григорія Сковороди

Де згода в сімействі, там мир і тишина,
Щасливі там люди, блаженна сторона.
Їх Бог благословляє, добро їм посилає,
І з ними він живе, і щастя їм дає.

Де згоди немає, там мир не царить.
Там Бог не витає, добра їм не дарить.
Руйнуються пожитки, добро і їхні дітки,
Все марно пропадає, все марно пролетить.

Пошли нам, Боже, згodu і мир під Твій покров.
І радість в господу, і щиру дай любов.
Дай розум, щастя й долі, і жити в Твоїй волі,
Всіх нас благослови, всіх нас благослови.

НАГОРОДЖЕНО "СІЧОВИМ ХРЕСТОМ"

Міністерством оборони України затверджений ювілейний Почесний орден "Січковий Хрест", присвячений 80-й річниці створення Січового Стрілецтва в Україні. Нагорода виготовлена на замовлення та кошти Львівського обласного громадського об'єднання "Галицька Січ" і вручається від імені цієї організації.

Згідно з "Положенням про нагороду" Почесним орденом "Січковий Хрест" нагороджуються:

дійсні січові стрільці або їх родини;

особи, що доклали максимум зусиль у розбудові незалежної Української держави;

члени об'єднання "Галицька Січ", що сумлінно працюють в напрямі національно-патріотичного виховання молоді, гідно і з честю відроджують і продовжують славні традиції Січового Стрілецтва;

члени підрозділу "Юн-Січ", що активно працюють в організації не менше двох років.

Почесним орденом "Січковий Хрест" під номером один нагороджений Президент України Леонід Кучма. Серед перших нагороджених і колишній Президент України Леонід Кравчук. Цієї високої нагороди удостоєна також редактор відділу політології часопису "За вільну Україну" Марія Базелюк і фотокореспондент Володимир Саквук. Як зазначено в розпорядженні про вручення нагороди, нашу колегу нагороджено за активну участь у громадсько-патріотичній роботі на славу України. Щиро вітаємо Марію Базелюк та Володимира Саквука з цією подією і бажаємо подальших успіхів на громадській і журналістській ниві.

ПОЧЕСНИЙ
ОРДЕН № 916

„СІЧОВИЙ ХРЕСТ“

ПОСВІДЧЕННЯ

П. Жетимський
І. Богдан
Б. Михайлович

За активну участь в громадсько-патріотичній роботі во славу України.

Від імені громадсько-патріотичної організації «Галицька Січ»

Розпорядження № 6
від 10. 05. 95 р.

Кошовий
«Галицька Січ»

Генерал
хорунжий

Я. ЛИХАЧ

ВАТ «Біблос» у Львові з. 149а т. 1000.

**УКРАЇНСЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА
КООПЕРАТИВА
«САМОПОМІЧ»**

в Нью-Йорку

вітає

СЛАВНУ КОБЗАРСЬКУ РОДИНУ

**з її небуденними успіхами в праці
над збереженням кобзарського мистецтва —
гордості українського народу,**

висловлюючи зокрема найвище признання

НАШІЙ МОЛОДІ,

що з посвятою включилася в ряди

КОБЗАРСЬКОГО БРАТСТВА

★ ★ ★

Ця найстарша й найбільша

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТІВКА В АМЕРИЦІ

все готова

служити усіми банковими послугами

НАШИМ БАНДУРИСТАМ ТА ЇХНІМ РОДИНАМ

на найбільше корисних умовах,

що їх кредитівка дає своїм членам.

**Self Reliance (N. Y.) Federal Credit Union
108 Second Avenue, New York, N. Y. 10003.
Tel. (212) 473-7310.**

МАЄТЕ ФІНАНСОВІ СПРАВИ?

Зайдіть до нас, або закличете телефонічно
і довідайтесь, що

УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА КРЕДИТІВКА В НЬЮ-ЙОРКУ

- Виплачує найвищі відсотки на звичайні ощадністі конті.
- Дає безкоштовне життєве забезпечення до 2,000.00
- Утримує пенсійні конті(IRA) на високих відсотках.
- Всі ощадністі вклади забезпечені федеральним урядом до 100,000.00 доларів.
- Уділяє позики на вигідних до сплати умовах
НА ВАШІ ОСОБИСТІ ПОТРЕБИ АБО
МОРГЕДЖОВІ ПОЗИКИ НА ЗАКУП РЕАЛЬНОСТЕЙ
- Видає різного терміну сертифікати.
- Безкоштовно забезпечує позики до 10,000.00 на випадок смерті або випадкової непрацездатності.
- З чистого прибутку дає пожертви нашим культурним, науковим, молодечим, мистецьким та релігійним організаціям.

ОЩАДЖУЄТЕ ЧИ ПОЗИЧАЄТЕ – ПАМ'ЯТАЙТЕ:

НАШ КАПІТАЛ МУСИТЬ ПРАЦЮВАТИ ДЛЯ НАШОЇ ГРОМАДИ

Вже два роки, як ми перебрали Кредитівку в Баунд Бруку і вона стала нашою філією.

UKRAINIAN ORTHODOX FEDERAL CREDIT UNION

Main Office: 215 Second Ave., New York, NY 10003

(212) 533-2980; Fax (212) 995-5204

Branch Office: 35 Main St., So. Bound Brook, NJ 08880

(908) 469-9085; Fax (908) 469-9165

ЗМІСТ

<i>Олексій Нирко. Монотеатр бандуриста Кручі-Луковецького</i>	1
<i>Богдан Жеплинський. Кобзарство — предмет по вибору!</i>	13
<i>Е. С. Шаблійовський. Українські народні кобзарі та їхні думи та пісні</i>	15
<i>Федір Кириченко. Згадка про кобзаря Михайла Кравченка</i>	19
<i>Олеся Авраменко. Левко Воєдило</i>	22
<i>Богдан Жеплинський. Лірники середнього придніпров'я</i>	26
<i>Олеся Держко. Козацькому роду нема переводу</i>	29
<i>Б. Ж. Грає, співає "Роксолана"</i>	36
<i>Т. Зінченко. Славетний Іван Кучугура-Кучеренко — перший народний артист-бандурист України</i>	38
<i>Микола Петренко. Бандурист Дмитро Андрусенко</i>	41
НАМ ПИШУТЬ	
<i>Олесь Наклович. Оля Герасименко Олійник захоплює американських критиків і публіку грою на бандурі</i>	44
<i>Микола Чорний-Досінчук. С. Малюца-Пальчинецький — визначний бандурист УПА</i>	46
<i>Микола Чорний-Досінчук. Олексій Чуприна — останній кобзар Канева</i>	48
<i>Михайло Теліга — кубанський козак, бандурист</i>	50
<i>Новини на бандурно-касетному ринку</i>	53
<i>Нагороджено "Січовим Хрестом"</i>	62

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N. Y. 11432

Учніська капеля бандуристів (частина складу) з бандурами, цимбалами і солітками, виготовленими Д. В. Андру-сенком. В середньому ряді перша зліва — дочка Андрусенка Д. В. — Неля, шостий — Андрусенко Д. В. (керівник). Кінець сорокових років XX ст., м. Суми, Україна.